

Značaj trošarina i posebnih poreza u poreznom sustavu Republike Hrvatske

Delić, Marina

Graduate thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:099575>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**ZNAČAJ TROŠARINA I POSEBNIH POREZA U
POREZNOM SUSTAVU REPUBLIKE
HRVATSKE**

Mentor:

Izv.prof.dr.sc. Paško Burnać

Student:

Marina Delić

Split, rujan 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Marina Delić,

izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je navedeni rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu, što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio navedenog rada nije napisan na nedozvoljeni način te da nijedan dio rada ne krši autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Split, 04.09.2024. godine

Vlastoručni potpis : Marina Delić

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Definicija problema.....	1
1.2. Cilj rada.....	2
1.3. Metode rada.....	2
1.4. Struktura rada.....	2
2. TROŠARINE.....	4
2.1. Teorijska razmatranja trošarina.....	4
2.2. Povijesni razvoj trošarina.....	8
2.3. Trošarine u suvremenim poreznim sustavima.....	10
2.4. Funkcije trošarina.....	13
2.4.1. Fiskalna funkcija trošarina.....	13
2.4.2. Socijalna funkcija trošarina.....	13
2.4.3. Političko-ekonomska funkcija trošarina.....	14
2.5. Ciljevi uvođenja trošarina.....	15
2.6. Utjecaj trošarina na cijenu proizvoda.....	17
3. TROŠARINE I POSEBNI POREZI U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	19
3.1. Pravni ustroj trošarina i posebnih poreza u RH.....	21
3.2. Vrste trošarina u Republici Hrvatskoj.....	24
3.2.1. Trošarine na duhanske proizvode.....	24
3.2.2. Trošarine na alkohol i alkoholna pića.....	26
3.2.3. Trošarine na energente i energiju.....	28
3.3. Posebni porezi u Republici Hrvatskoj.....	30
3.3.1. Poseban porez za motorna vozila.....	30
3.3.2. Posebni porez na kavu i bezalkoholna pića.....	32
3.3.3. Poseban porez na luksuzne proizvode.....	34
3.3.4. Poseban porez na premije osiguranja od automobilske odgovornosti i premije kasko osiguranja cestovnih vozila.....	35
4. ZNAČAJ TROŠARINA I POSEBNIH POREZA U POREZnom SUSTAVU REPUBLIKE HRVATSKE.....	37
5. ZAKLJUČAK.....	42
LITERATURA.....	44
POPIS ILUSTRACIJA.....	46

SAŽETAK	47
SUMMARY	48

1. UVOD

1.1. Definicija problema

Oporezivanje prometa predstavlja jedan od najstarijih poreznih oblika. Razlog tome je vrlo jednostavan. Oporezivanje se najlakše moglo realizirati na mjestu potrošnje. Do danas, na planu oporezivanja prometa razvila su se dva osnovna porezna oblika i to opći porez na promet i posebni porezi na promet. Njihova razlika je uočljiva već iz njihovog naziva. Opći porez na promet se odnosi na promet svih proizvoda i usluga, dok se posebni porezi na promet odnose na promet samo određenih, posebnih proizvoda, odnosno usluga. Povijesno gledano, posebni porezi na promet su postojali već od davnih vremena i svoje korijene imaju u tzv. Monopolskim porezima. Država je uvijek imala monopol nad određenim proizvodima kao što su primjerice bili duhan, sol, naftni proizvodi (npr. Petrolej) i sl. Kako nekada, tako i danas, država u svim suvremenim poreznim sustavima naplaćuje poreze na promet određenih proizvoda. Štoviše, i danas se na spisku tih proizvoda nalaze nafta i naftni proizvodi, duhan i duhanski proizvodi, alkoholni i bezalkoholni proizvodi, ali podjednako energija i energenti, motorna vozila, plovila, luksuzni proizvodi i sl. Zajedničko za sve te proizvode je postojanje neelastične potražnje. To jednostavno znači da je njihova potrošnja neovisna o visini njihove cijene. Upravo se u toj činjenici nalazi odgovor na pitanje zašto su posebni porezi na promet posebno značajan prihod svake suvremene države. Naime, svi ovi porezi kao uostalom i opći porez na promet imaju zajedničku karakteristiku, a to je prevaljivanje. Porezi na promet uračunavaju se u cijenu koštanja proizvoda i preko nje se prebacuju, tj. Prevaljuju na njihovog krajnjeg potrošača. Pri tome, ipak postoji razlika između općeg i posebnih poreza na promet koja se ogleda u tome što je visina općeg poreza na promet (danas je to najčešće PDV) poznata krajnjim kupcima jer je vidljiva na plaćenim računima, dok visina posebnih poreza to nije. Budući je potražnja proizvoda koji podliježu oporezivanju posebnim porezima neelastična, država može podizati ove poreze i preko toga podizati njihove cijene, a da se zbog toga ne smanjuje njihova potrošnja, niti se izaziva gnjev poreznih obveznika. Država je u povoljnom položaju čak i u slučaju da porezni obveznici znaju da je došlo do porasta posebnih poreza na promet, jer njihovo povećanje može pravdati različitim socio-ekonomskim razlozima.

U suvremenim poreznim sustavima posebni porezi na promet se pojavljuju u dva oblika i to kao trošarine i akcize. U hrvatskom poreznom sustavu posebni porezi na promet se pojavljuju također u dva oblika i to kao trošarine i kao posebni porezi na promet. Problem od kojega

polazimo u ovom istraživanju je iskazan u pitanju koliko su posebni porezi na promet značajni za porezni sustav RH. Ovo je pitanje tim značajnije ima li se u vidu da je PDV kao predstavnik općeg poreza na promet, u hrvatskom poreznom sustavu izuzetno izražen i da predstavlja jedan od najizdašnjih proračunskih prihoda. U skladu sa ovako definiranim problemom istraživanja, postavili smo i predmet istraživanja. To je istražiti značaj trošarina u poreznom sustavu RH.

1.2. Cilj rada

Adekvatno definiranim problemom i predmetom istraživanja postavili smo i istraživačke ciljeve. Glavni istraživački cilj je istražiti značaj trošarina u poreznom sustavu RH. Osim glavnog, postavili smo i pomoćne istraživačke ciljeve i to:

- razmotriti ulogu trošarina u suvremenim poreznim sustavima,
- utvrditi funkcije i ciljeve trošarina,
- prezentirati pravni ustroj trošarina i posebnih poreza u poreznom sustavu RH,
- razmotriti i utvrditi glavne karakteristike svih vrsta trošarina i posebnih poreza u poreznom sustavu Republike Hrvatske.

1.3. Metode rada

Postavljeni ciljevi će se realizirati korištenjem slijedećih znanstvenih metoda: metode analize i sinteze, metode indukcije i dedukcije, povijesne metode, opisne metode te statističke metode.

Istraživanje će se provesti temeljem podataka Ministarstva financija, te relevantnih izvora literature čiji je popis prezentiran na kraju rada.

1.4. Struktura rada

Rad se sastoji od pet poglavlja uključivo sa uvodom i zaključkom. Na kraju se daje popis korištene literature. U uvodnom dijelu rada prezentirani su problem i predmet istraživanja, istraživački ciljevi te znanstvene metode koje se koriste da bi se isti i realizirali. Također se daje i kratki sadržaj rada. U drugom dijelu rada obrađuju se trošarine kao prvi oblik posebnih poraza na promet. Pri tome je predstavljena njihova teorijska osnova, povijesni razvoj, te uloga u suvremenim poreznim sustavima. Posebna pozornost je u ovom dijelu dana obradi funkcija i ciljeva koje trošarina imaju u suvremenim poreznim sustavima.

U trećem dijelu razmatra se pravna osnova trošarina i posebnih poreza u poreznom sustavu RH, i shodno tome se daje uvid u postojeće vrste ovih poreza i njihove karakteristike. U četvrtom dijelu analizira se uloga trošarina u poreznom sustavu RH što predstavlja glavni dio ovog istraživanja. U posljednjem petom dijelu daje se zaključak u kome se sintetiziraju svi zaključci i spoznaje do kojih se je došlo u istraživanju. Na kraju je dan popis literature koja je korištena za izradu ovog rada.

2. TROŠARINE

Trošarine su vrsta poreza koji se primjenjuje na određene proizvode ili usluge. To su dodatni nameti koje potrošači plaćaju prilikom kupovine određenih dobara ili korištenja usluga. Ovaj porez se razlikuje od općeg poreza na promet i spada u kategoriju indirektnih poreza. Kako bi proizvodi bili podložni trošarinama, moraju ispunjavati određene osobine ili kriterije. Postavlja se pitanje kojim karakteristikama proizvodi trebaju zadovoljiti kako bi bili obuhvaćeni ovim dodatnim poreznim nametom (Bejaković, 2018).

Glavni cilj trošarina može biti višestruk. Prvo, vlade koriste trošarine kao sredstvo za prikupljanje prihoda kako bi financirale javne usluge i infrastrukturu. Trošarine se najčešće primjenjuju na proizvode kao što su energenti, alkohol i alkoholna pića, te duhanske prerađevine. Ova praksa regulirana je zakonodavstvom EU-a. Ipak, sami porezni sustavi država razlikuju se po vrstama proizvoda koji su obuhvaćeni trošarinama. U nekim se zemljama trošarine primjenjuju na više od deset kategorija, uključujući proizvode poput šećera, sladoleda, televizora, šibica, kave, čaja, kakaa, čokolade, insekticida, herbicida i slično (Jelčić & Jelčić, 1998).

2.1. Teorijska razmatranja trošarina

Ekonomska analiza oporezivanja trošarinama započinje s Atkinsonom i Stiglitzom koji dokazuju da ako se raspored poreza na dohodak odabere optimalno, onda se pod prilično razumnim uvjetima društveno blagostanje ne može poboljšati naplatom trošarina na robu. Ali ako porez na dohodak nije optimalan, trošarine imaju svoju ulogu jer su relativno učinkoviti izvori prihoda, poboljšavaju raspodjelu resursa internaliziranjem vanjskih troškova povezanih s potrošnjom ili proizvodnjom trošarinskih proizvoda, obeshrabruju potrošnju proizvoda koji se smatraju štetnima.

U praksi je većina trošarina vjerojatno donesena u svrhu ostvarivanja prihoda, a glavni razlog je bio da bi se njima moglo lakše upravljati nego drugim porezima. Trošarine na duhan, alkohol, benzin i motorna vozila dobar su potencijalni izvor prihoda, jer je proizvode lako identificirati, obujam prodaje visok, a mali broj proizvođača olakšava naplatu. Također, malo je zamjena koje bi potrošači smatrali jednako zadovoljavajućima, tako da potrošnja, a time i prihodi, ostaju visoki unatoč rastu cijena izazvanom trošarinama.

Razlozi za uvođenje trošarina nisu samo povezani s fiskalnom politikom, već ih određuju i socijalni, ekonomski, zdravstveni te ekološki razlozi. U ekonomskoj teoriji, ključni razlog uvođenja trošarina primjerice na duhanske proizvode i alkoholna pića leže u negativnim eksternalijama njihove potrošnje. Negativne eksternalije odnose se na situacije u kojima aktivnosti jedne ekonomske jedinice negativno utječu na druge ekonomske jedinice ili na šire društvo (DeCicca, Kenkel, & Liu, 2013).

Primjerice, pušenje duhana i pretjerana konzumacija alkohola mogu rezultirati povećanim troškovima zdravstvene skrbi i smanjenjem produktivnosti radne snage. Oporezivanjem ovih proizvoda, država pokušava smanjiti njihovu potrošnju, potaknuti odgovornije ponašanje potrošača te ublažiti negativne posljedice na društvo. Također, trošarine mogu imati ulogu u promicanju ekološki održivih praksi. Na primjer, povećanjem trošarina na fosilna goriva, vlada može potaknuti prijelaz na čišće izvore energije i smanjiti emisiju štetnih plinova (Jelčić & Jelčić, 1998). Ipak treba napomenuti kako u praksi sve ove metode imaju minimalan učinak te zapravo trošarine prvenstveno služe za poboljšanje proračuna. Trošarine kao proračunski prihod ulaze u proračunsku masu i nažalost je vrlo upitno hoće li se taj novac usmjeriti ka zdravstvu ili npr. ostvarivanju ciljeva zelene ekonomije.

Sve ove različite svrhe trošarina uzimaju se u obzir prilikom definiranja poreznih politika u svakoj državi kako bi se postigao balans između fiskalnih ciljeva i ostvarivanja pozitivnih društvenih i ekoloških učinaka.

Različito veće oporezivanje trošarinskih dobara u prihodovne svrhe ima i ekonomski razlog. Nepostojanje bliskih zamjena za proizvode koji izazivaju ovisnost ili nezamjenjive proizvode, kao što su duhan, alkohol i energija, implicira da je potražnja za njima neelastična. Zauzvrat, to znači da je potencijal za iskrivljavanje ekonomskih odluka uvođenjem trošarina relativno mali. U ekonomskom žargonu, nedistorcijski učinak dohotka nadmašuje distorzivni učinak supstitucije. Pod vrlo restriktivnim uvjetima, ukupno prekomjerno opterećenje ili mrtvi gubitak oporezivanja proizvoda može se minimizirati postavljanjem poreznih stopa tako da postotak smanjenja tražene količine robe, koji proizlazi iz oporezivanja, bude isti (uzimajući u obzir unakrsne cjenovne učinke na zahtjev). Ovaj model naziva se Ramseyjevo pravilo (Holcombe, 2002).

Ramseyjevo pravilo može se reinterpretirati na dva načina ovisno o nečijoj pretpostavci o funkcijama korisnosti. Ako se pretpostavi da je potražnja neovisna za svako dobro (tj. unakrsne elastičnosti su nula) i da svako dobro predstavlja trivijalni dio rashoda (tako da se učinci dohotka mogu zanemariti), rezultat je takozvano pravilo obrnute elastičnosti. Ovo pravilo kaže da je optimalna porezna stopa na svako dobro proporcionalna obrnutoj cjenovnoj elastičnosti potražnje za tim dobrom. Intuicija je da najmanje distorzivni porezni sustav jače pogađa onu robu za koju je potražnja nepromjenjiva u odnosu na vlastitu cijenu (Holcombe, 2002).

Implikacije pravila inverzne elastičnosti mogu opasno dovesti u zabludu. Kao prvo, ako se ublaži pretpostavka da svako dobro predstavlja trivijalni dio izdataka (kao što mora biti za duhan, alkohol i energiju), povećanje poreza na to dobro ima učinak na potražnju za drugim dobrima, osobito ako je povezano, kao što je pivo protiv vina i žestokih pića. Prošireno, postojali bi učinci na distorzije i prikupljanje prihoda od drugih dobara, dok ne bi bilo a priori jasno hoće li učinci biti poboljšanje blagostanja ili ne. S druge strane, ako se pretpostavi da je korisnost slabo odvojiva između potrošnje i slobodnog vremena (tako da promjene u relativnim cijenama dobara ne utječu na ponudu rada), tada bi optimalni porez trebao nametnuti istu poreznu stopu na sva dobra. Intuicija je da ako promjene u ukupnoj cijeni agregatne potrošnje u odnosu na cijenu rada ne iskrivljuju ponuđeni rad, onda je porezni sustav koji ne iskrivljuje relativne cijene između proizvoda optimalan. Ovdje je implikacija da široko zasnovani, jedinstveni porezi na robu, npr. PDV-i su superiorniji u onoj mjeri u kojoj je isporučeni rad nepromjenjiv u odnosu na promjene u cijeni potrošnje (Frey, 2005).

Ipak određeni istraživači ne žele prihvatiti ovakav pogled na trošarine, pri čemu odbacuju slabu odvojenost između tržišne potrošnje dobara i vremena u plaćenom radu. Neka su dobra više komplementarna slobodnom vremenu nego druga dobra. Prema tome, druga najbolja situacija u kojoj se dokolica ne može oporezivati, može se približiti prvoj najboljoj situaciji u kojoj bi se dokolica oporezivala, oporezivanjem komplementarnih dobara relativno visokom stopom. Subvencioniranje dobara koja su komplementarna plaćenom radu). Kao rezultat toga, porez na potrošnju približan je paušalnom porezu bez prekomjernog opterećenja, tj. nema gubitka blagostanja iznad i izvan prikupljenog poreznog prihoda.

Procjene komplementarnosti robe sa slobodnim vremenom u obliku utjecaja dodatnog radnog sata na proračun (postotak) velikog broja roba skupine u potrošnji kućanstava. Proizvodi za

koje je utvrđeno da nadopunjuju slobodno vrijeme (u smislu vremena koje nije plaćeno na poslu) i stoga kandidati za dodatne (trošarine) poreze uključuju prehrambene proizvode, goriva za kućanstva, duhan, dječju odjeću i javni prijevoz. Nadopune s poslom, s druge strane, uključuju alkoholna pića, hranu koja se jede vani, motorna goriva i stvari za slobodno vrijeme (što možda odražava korištenje takvih stvari kao zamjena za vrijeme u stvaranju opuštanja). Sukladno tome, ti su proizvodi kandidati za poreze niže od prosjeka (vjerojatno niže stope PDV-a od standardnih) ili, moguće, subvencije. Slično razmišljanje vrijedi i za relativno nisko oporezivanje tržišnih isporuka dobara i usluga, npr. rad u i oko kuće koji je bliska zamjena za samoopskrbu. Unatoč tome, učinci radnih sati na potražnju proizvoda su mali i, kako ističu autori, također treba uzeti u obzir očite praktične troškove provedbe struktura različitih poreznih stopa (Frey, 2005).

Nadalje, trošarine se često racionaliziraju kao naknade za trošak koji potrošači ili proizvođači trošarinskih proizvoda nameću drugima, a koji se ne odražava na cijenu. Ovaj učinak na korisnost ili proizvodne mogućnosti nekog drugog potrošača ili proizvođača naziva se negativna eksternalija. To znači da je granični trošak djelovanja pojedinog potrošača ili proizvođača manji od graničnog troška njegovog djelovanja za društvo i, kao rezultat toga, pojedinac se uključuje u više aktivnosti nego što je društveno optimalno.

Naplaćivanje eksternih troškova od potrošača ili proizvođača⁶, koji bi ih trebali potaknuti da svoje aktivnosti svedu na društveno optimalnu razinu, poznato je kao Pigouvianov recept. Recept je da se učinkovita potrošnja ili proizvodnja može postići kroz porezni sustav nametanjem trošarine na aktivnost koja je jednaka graničnom trošku štete nanesene drugim ljudima. Literatura je prepuna primjera pušača, pijanica i zagađivača koji nameću financijske, fizičke i psihološke troškove za druge, a da se za njih ne naplaćuju izravno ili neizravno (na primjer, kroz veće premije osiguranja). Međutim, granične troškove je često teško identificirati i izmjeriti jer ovise o tome tko što radi, gdje i pod kojim okolnostima. U praksi se stoga procjenjuju prosječni eksterni troškovi i usvaja se pristup 'udruživanja' (sličan osiguranju) u naplati tih troškova. Počinitelji kao skupina podnose troškove plaćanjem jedinstvene trošarine koja se izračunava kao ukupni vanjski troškovi podijeljeni s, recimo, brojem kutija cigareta, popijenih pića ili litara potrošenog benzina. Ovaj pristup prosječnog troška čini se prihvatljivim ako je šteta – na primjer, pušenjem ili onečišćenjem – približno proporcionalna trošku. Ali problemi s mjerenjem vraćaju se u punoj snazi ako postoje granične razine konzumacije ispod kojih štetni učinci izostaju ili su prigušeni – jedna ili dvije

čaše vina dnevno su dobre za vas. U ovoj situaciji, idealno, Pigouvianovi porezi bi trebali biti nelinearni u razini potrošnje i postati izuzetno složeni za dizajn (Frey, 2005).

Glavna značajka trošarina je njihova fiskalna učinkovitost. Trošarine se najčešće primjenjuju na proizvode koji se široko koriste među potrošačima i koji su ključni za postizanje određenog standarda života. Takvi proizvodi obično imaju relativno nisku elastičnost potražnje u odnosu na cijenu, što znači da uvođenje trošarina i povećanje maloprodajnih cijena tih proizvoda ne uzrokuje značajno smanjenje njihove potrošnje.

Trošarine predstavljaju značajnu prednost u odnosu na druge porezne oblike zbog svoje jednostavnosti pri naplati, ograničenog broja poreznih obveznika i visokih prihoda koje donose. Naime, trošarine su karakterizirane niskim troškovima pri ubiranju, lakoćom plaćanja za potrošače i jednostavnim nadzorom poreza. Unatoč tome što se trošarine primjenjuju na široko rasprostranjene proizvode koje plaćaju mnogi potrošači, broj obveznika trošarina je relativno ograničen, što olakšava administraciju. Trošarine se često primjenjuju na proizvode s inelastičnom potražnjom, što osigurava stabilne prihode od trošarina, pod uvjetom da se stope i obuhvat ne mijenjaju (Hines Jr, 2017).

Određeni proizvodi podložni trošarinama imaju relativno stabilno tržište, a potražnja za njima je često slabo osjetljiva na promjene cijena. Ova ograničena supstitucijska elastičnost doprinosi konstantnom priljevu prihoda iz trošarina. Također, valja napomenuti da se trošarine obično primjenjuju uz PDV, uslijed čega iznos trošarine postaje sastavni dio porezne osnovice PDV-a, što također doprinosi povećanju ukupnog PDV-a prihoda (Frey, 2005).

Važno je naglasiti da je za održavanje učinkovitosti i poželjnosti trošarina važno osigurati njihovu dosljednu primjenu, prilagodbu tržišnim uvjetima i promjenama u potrošačkim navikama. Pritom, pažljivo balansiranje iznosa i opsega trošarina ključno je kako bi se ostvarili ciljevi stabilnosti prihoda, poticanja ekoloških rješenja i zaštite javnog interesa.

2.2. Povijesni razvoj trošarina

Povijesni razvoj trošarina može se pratiti unatrag stoljećima, a njihova svrha i primjena često su se mijenjale ovisno o političkim, ekonomskim i društvenim uvjetima. Može se reći kako je početak razvoja trošarina bio srednji vijek. U srednjem vijeku, trošarine su bile česte u

europskim feudalnim društvima. Vlastelini i vladari često bi nametali posebne poreze na robu koja je prolazila kroz njihove posjede, posebno na trgovinske rute i raskrsnice.

Kroz povijest, trošarine su zauzimale jedinstven položaj među ostalim indirektnim porezima te su bile ključni dio poreznih sustava većine država, prihvaćene od strane svih društvenih skupina. I danas postoje različita mišljenja o pojedinačnim porezima na promet, a države i dalje uporno provode trošarine zbog njihovih prednosti. Važno je da stanovnici tih država razmisle i informiraju se o tome kako se koristi njihov zarađeni dohodak koji svakodnevno troše i koja je svrha takvog oporezivanja (Bejaković, 2018).

Tijekom kolonijalne ere u 18. i 19. stoljeću, europske sile su koristile trošarine kao sredstvo kontrole nad svojim kolonijama. Trošarine su često bile nametnute na luksuzne proizvode koji su se prevozili iz kolonija u matičnu zemlju, te su služile i kao izvor prihoda za kolonijalne vlasti. S razvojem industrijske revolucije i rasta trgovine, trošarine su postale važan izvor prihoda za mnoge zemlje. Porezi na alkohol i duhanske proizvode postali su uobičajeni kao način financiranja države, a istovremeno su služili i kao sredstvo kontrole nad konzumacijom štetnih proizvoda (Frey, 2005).

Tijekom Prvog i Drugog svjetskog rata, mnoge zemlje su povećale trošarine kako bi financirale ratne napore. Nakon rata, trošarine su ostale i dalje u primjeni, a često su usmjeravane prema proizvodima koji su bili smatrani luksuzom ili potencijalno štetnima za društvo, kao što su alkohol, cigarete i automobili. Tako je primjerice Velika Britanija uvela različite vrste trošarina kako bi povećala svoje prihode i financirala ratne napore. Na snazi su bile trošarine na različite luksuzne proizvode poput cigareta, alkohola, kave, čokolade i drugih proizvoda. Također, uvedene su i posebne trošarine na gorivo za vozila, jer je vojna industrija zahtijevala velike količine goriva. Ove trošarine omogućile su britanskoj vladi da prikupi dodatne prihode i pridonese financiranju rata. Uz to, trošarine su služile i za kontrolu potrošnje, jer su povećale cijene određenih proizvoda, što je smanjilo njihovu potražnju i oslobodilo resurse za potrebe ratne proizvodnje i vojnih operacija (Hines Jr, 2017).

U suvremenom dobu, trošarine su često korištene i s ciljem poticanja ekoloških praksi i poboljšanja javnog zdravlja. Povećanje trošarina na fosilna goriva i emisijski intenzivne proizvode, kao i na proizvode štetne po zdravlje, ima za cilj smanjenje potrošnje i poticanje prelaska na održivije alternative.

Godine 1993. u Hrvatskoj je započela porezna reforma koja je uključivala donošenje Zakona o porezu na dohodak i Zakona o porezu na dobit. Jedan od ključnih elemenata ove reforme bio je i uvođenje trošarina kao posebnog oblika poreza na promet. Počevši od 1994. godine, Republika Hrvatska je uspostavila 9 različitih trošarina koje se primjenjuju na širok spektar proizvoda, uključujući kavu, naftne derivate, alkohol i alkoholna pića, duhanske proizvode i dr. (Bejaković, 2018).

Tijekom spomenute reforme 1993. godine uvedena je prva trošarina u samostalnoj Republici Hrvatskoj i to na kavu, a godinu kasnije trošarine su proširene i na ostale proizvode (Jelčić & Jelčić, 1998). Potom, 1999. godine, dodana je trošarina na luksuzne proizvode poput nakita, satova, odjeće i obuće od krzna, pirotehnike za vatromet te oružja. Međutim, ta trošarina je u siječnju 2013. ukinuta zbog neisplativosti prihoda od tog poreza i kako bi gospodarstvenici mogli prilagoditi poslovanje prema uvjetima Europske unije (EU) (Bejaković, 2018).

Godine 2002. uveden je porez na premije osnovnog osiguranja od automobilske odgovornosti i dodatnog kasko osiguranja za cestovna motorna vozila. Kasnije, 2010. godine, novim Zakonom o trošarinama uvedene su nove trošarine koje su obuhvatile oporezivanje energenata. Od tada, prihodi od naplate trošarina zauzimaju značajno mjesto u proračunu Republike Hrvatske, čineći ih iznimno fleksibilnim instrumentom fiskalne politike države (Kuliš, 2018).

Broj trošarina u Hrvatskoj je manji u usporedbi s većinom država članica Europske Unije. Trošarine su jedan od najvećih izvora prihoda za državni proračun nakon poreza na dodanu vrijednost. Plaćaju ih proizvođači i uvoznici.

2.3. Trošarine u suvremenim poreznim sustavima

U suvremenim poreznim sustavima, trošarine su oblik poreza koji se primjenjuje na određene proizvode i usluge, obično na razini potrošnje. Trošarine su namijenjene ostvarivanju različitih ciljeva, uključujući financiranje javnih potreba, reguliranje potrošnje određenih proizvoda i promicanje socijalnih, ekoloških ili zdravstvenih ciljeva. Danska je jedna od zemalja koja primjenjuje trošarine na neke luksuzne proizvode kao što su skupocjeni automobili, plovila i ostali prestižni proizvodi. Ovaj oblik poreza pomaže državi u prikupljanju dodatnih prihoda i smanjenju nejednakosti u društvu.

Trošarine se najčešće primjenjuju na proizvode kao što su alkoholna pića, duhanski proizvodi, goriva, slatki napici, luksuzni proizvodi i slično. Također, mogu se primjenjivati na određene usluge, ovisno o poreznoj politici pojedine države. Nadalje, trošarine mogu biti specificirane kao fiksni iznos po jedinici proizvoda (npr. po litri alkohola) ili kao postotak vrijednosti proizvoda (*ad valorem*), ovisno o vrsti proizvoda i pristupu poreznoj politici. U SAD-u postoje federalne i državne trošarine na alkoholna pića i duhanske proizvode. Trošarine na alkoholna pića, kao što su pivo, vino i žestoka pića, te na cigarete i duhan, služe kao izvor prihoda za državni proračun. Osim toga, povećane trošarine na duhanske proizvode imaju za cilj smanjenje potrošnje duhana i promicanje zdravlja, suzbijajući štetne učinke pušenja na društvo.

Primjena trošarina često je usmjerena prema financiranju specifičnih projekata ili javnih potreba, kao i za poticanje ili suzbijanje potrošnje određenih proizvoda i usluga. Na primjer, povećanje trošarina na duhanske proizvode može se koristiti kako bi se smanjila potrošnja i poboljšalo javno zdravlje (Feldstein, 1972). U suvremenim poreznim sustavima, trošarine se također koriste kao sredstvo za promicanje ekoloških ciljeva. To uključuje povećanje trošarina na goriva kako bi se potaknula uporaba manje onečišćujućih vozila ili poticanje korištenja obnovljivih izvora energije. Norveška je poznata po visokim trošarinama na vozila koja emitiraju velike količine CO₂. Ova politika ima za cilj poticanje prelaska na ekološki prihvatljivije oblike prijevoza, poput električnih vozila. Električna vozila su oslobođena trošarina, dok su vozila s velikom potrošnjom goriva podvrgnuta značajnim poreznim stopama. Ovaj pristup pomaže Norveškoj u smanjenju emisija stakleničkih plinova i unaprjeđenju održivosti prometa (Chaloupka, Powell, & Warner, 2019).

Trošarine se često koriste s ciljem reguliranja potrošnje štetnih proizvoda kao što su alkohol i duhan. Povećanje trošarina na ove proizvode može smanjiti njihovu potrošnju i smanjiti negativne učinke na zdravlje stanovništva. Francuska je uvela trošarine na slatka pića koja sadrže dodani šećer. Ova mjera ima za cilj suzbijanje pretilosti i poboljšanje zdravlja stanovništva smanjenjem potrošnje štetnih napitaka s visokim udjelom šećera. Povećanje cijene slatkih pića putem trošarina potiče ljude na odabir zdravijih alternativa i promicanje svijesti o važnosti uravnotežene prehrane (Frey, 2005).

Prikupljanje trošarina može biti relativno jednostavno kada se primjenjuju na specifične proizvode s jasno definiranim karakteristikama. Međutim, neka složenija regulacija i kontrola

moгу biti potrebni kako bi se spriječile nezakonite aktivnosti, poput krijumčarenja ili krivotvorenja trošarinskih markica.

Suvremeni porezni sustavi obično koriste trošarine kao dodatni izvor prihoda i kao sredstvo za ostvarivanje različitih društvenih i ekonomskih ciljeva. Njihova primjena temelji se na pažljivoj analizi i odabiru proizvoda i usluga koji bi trebali biti oporezivani kako bi se postigli željeni rezultati.

Harmonizacija trošarina na razini Europske unije (EU) predstavlja proces usklađivanja i usklađivanja poreznih stopa, pravila i propisa koji se odnose na trošarine na proizvode i usluge unutar EU-a. Ovaj proces ima za cilj stvaranje zajedničkog okvira za trošarine u svim državama članicama EU-a i smanjenje razlika u poreznim politikama između njih. Evo nekoliko ključnih aspekata harmonizacije trošarina (Direktiva (EU) 2020/262 o općim aranžmanima za trošarine):

- **Zajednički standardi:** Harmonizacija uključuje usvajanje zajedničkih pravila i standarda za određene vrste trošarina, kao što su trošarine na alkohol, duhan, gorivo ili ekološki porezi. To osigurava da sve države članice primjenjuju slične porezne stope i pravila za iste proizvode.
- **Slobodno tržište:** Jedan od ciljeva harmonizacije je olakšavanje slobodnog kretanja proizvoda unutar EU-a. Kada su porezne stope i pravila usklađeni, to smanjuje prepreke trgovini unutar unutarnjeg tržišta i potiče ekonomske aktivnosti.
- **Sprječavanje poreznog dampinša:** Harmonizacija također sprječava situaciju u kojoj države članice smanjuju svoje porezne stope kako bi privukle potrošače ili poduzeća, što bi moglo dovesti do poreznog dampinša i nerazmjernog utjecaja na tržište.
- **Zajednička minimalna razina trošarina:** U nekim slučajevima, EU može postaviti minimalnu razinu trošarina koje države članice moraju primijeniti, čime se osigurava da porezi ne budu suviše niski i da se očuva proračunska stabilnost.
- **Ekološki i zdravstveni ciljevi:** Harmonizacija trošarina također može biti usmjerena prema postizanju određenih ekoloških ili zdravstvenih ciljeva. Na primjer, povećanje trošarina na štetne proizvode poput cigareta može poticati zdraviji način života.

Harmonizacija trošarina često zahtijeva suradnju između država članica i institucija EU-a, poput Europske komisije i Europskog parlamenta. Ovaj proces može biti složen zbog

različitih poreznih tradicija i interesa država članica, ali ima za cilj stvaranje učinkovitijeg i ravnotežnijeg sustava trošarina unutar EU-a.

2.4. Funkcije trošarina

Trošarine u poreznim sustavima imaju različite funkcije, pri čemu se posebno ističe fiskalna funkcija, socijalna funkcija i politička i ekonomska funkcija.

2.4.1. Fiskalna funkcija trošarina

Fiskalna politika, kao jedan od ključnih dijelova ekonomske politike, obuhvaća oporezivanje i javnu potrošnju kojima se prikupljaju i raspodjeljuju sredstva za državni proračun. Ova politika ima tri glavne skupine ciljeva: alokacijske, distribucijske i stabilizacijske, što rezultira različitim oblicima fiskalne politike (Bakran, 2018):

- Alokacijska fiskalna politika usmjerena je na upravljanje gospodarskim resursima kako bi se postigli drugačiji rezultati od onih koji bi nastali samo tržišnim mehanizmima.
- Distribucijska fiskalna politika nastoji ispraviti nepravilnosti u društvenoj raspodjeli dohotka i imovine, te pravednije podijeliti koristi koje proizlaze iz tržišne ekonomije.
- Stabilizacijska fiskalna politika ima za cilj uravnotežiti oscilacije gospodarskih aktivnosti koje proizlaze iz tržišta. Time se osigurava normalno iskorištavanje proizvodnog potencijala i održavanje stabilnih cijena.

Porezi su ključni izvor financiranja javnih usluga kao što su sigurnost, obrazovanje, pravda i zdravstvo, ali imaju i širu ulogu u poticanju ekonomskog, socijalnog i tehnološkog razvoja. Trošarine, kao jedan od oblika poreza, čine manji dio ukupnog tržišta, što olakšava njihovo ubiranje, a opet pridonosi visokim prihodima državnog proračuna.

2.4.2. Socijalna funkcija trošarina

Porezi su više od običnih sredstava za prikupljanje prihoda. Namjena poreza jest podrška raznim politikama, kao što je politika ekonomskog razvoja, zatim javnozdravstvena politika te razvijanje i održavanje socijalnog blagostanja i pravednosti. Trošarine na određene proizvode, poput alkohola i cigareta, povezane su s javnim zdravljem i predstavljaju primjer kako porezi mogu igrati ključnu ulogu izvan svoje osnovne svrhe prikupljanja prihoda. Iako se takvi porezi već dugo primjenjuju u mnogim zemljama, njihov učinkovit dizajn i uspješna provedba i dalje predstavljaju predmet rasprava (Frey, 2005).

Trošarine su javnozdravstveni instrument s ciljem smanjenja štetnih učinaka i negativnih posljedica potrošnje na pojedinca i društvo. Njihova svrha je ograničiti štetu koja proizlazi iz konzumacije štetnih proizvoda. Konzumacija alkohola i duhana nosi visoke društvene troškove, što je dovelo do razmatranja uvođenja trošarina na te proizvode. Ti negativni učinci proučavaju se iz različitih perspektiva, uključujući ekonomiju, medicinu i psihosocijalne aspekte, kako bi se procijenio njihov utjecaj na prometne nesreće, gubitke na radnom mjestu i probleme u obitelji (Kuliš, 2018).

Rasprave o štetnosti alkohola i pušenja često uključuju analizu njihovih posljedica na zdravlje pojedinaca, zapošljavanje, rizik od nesreća i druge faktore. Međutim, vanjski troškovi konzumacije duhana i alkohola također obuhvaćaju izravne vanjske utjecaje na druge pojedince, poput štete koju vozači pod utjecajem alkohola nanose drugima ili troškove medicinskog liječenja koji se financiraju iz javnih sredstava zbog posljedica pušenja i konzumacije alkohola.

Pri navedenim slučajevima pojedinačne odluke o potrošnji ne uzimaju u obzir sve društvene troškove potrošnje, jer pojedinci ne snose troškove liječenja niti izravne vanjske utjecaje koji proizlaze iz njihove odluke o pušenju ili konzumaciji alkohola. Stoga, trošarine predstavljaju jedan od načina uključivanja potrošača u financiranje tih troškova te potiču odgovorniju potrošnju koja ima pozitivan utjecaj na društvo u cjelini.

2.4.3. Političko-ekonomska funkcija trošarina

Porezi su snažan instrument državne intervencije u gospodarstvu i igraju ključnu ulogu u postizanju ekonomskih ciljeva u suvremenim gospodarstvima. Fiskalna politika, koja obuhvaća oporezivanje i državnu potrošnju, može značajno utjecati na proizvodnju, rast i poslovne cikluse. Njezina osnovna svrha je ublažavanje kratkoročnih fluktuacija u proizvodnji i zapošljavanju, ali također treba razmotriti dugoročne implikacije takvih kratkoročnih mjera fiskalne politike na državnu potrošnju i oporezivanje (Jelčić & Jelčić, 1998).

Trošarine su jedan oblik poreza na potrošnju i pripadaju skupini indirektnih poreza. Pobornici provedbe modela izravnog oporezivanja mišljenja su kako porez na potrošnju može umanjiti utjecaj koji ima porez na dohodak na donošenje konačnih odluka oko štednje i potrošnje. Ovakav porezni model proširuje poreznu osnovicu i smanjuje stope poreza na potrošnju, što

potiče veću štednju, investicije, radnu snagu, proizvodnju i općenito ekonomsko blagostanje. Porezi na potrošnju često se percipiraju kao manje negativni za odluke poduzeća i kućanstava, te stoga manje opterećuju BDP po glavi stanovnika u usporedbi s porezima na dohodak i dobit (Hines Jr, 2017).

Jedan od argumenta protiv poreza na potrošnju je često njihova nedostatna progresivnost. Međutim, trošarine se mogu koristiti kao sredstvo za postizanje progresivnog oporezivanja putem neizravnih poreza, čime se smanjuje nejednakost u preraspodjeli poreza. U situacijama kojima je složena provedba progresivnog poreza na dohodak, trošarine na luksuzne proizvode mogu biti u primjeni kako bi se regulirala raspodjela dohotka, posebno u manje razvijenim državama. Osim toga, trošarine se mogu koristiti za smanjenje ekonomske snage određenih kategorija potrošača i smanjenje potrošnje određenih dobara koji podliježu trošarinama.

2.5. Ciljevi uvođenja trošarina

Uvođenje trošarina zbiva se kako bi se u porezni sustav uveo progresivan pristup, posebno za luksuzne proizvode. Ponekad je teško implementirati progresivni porez na dohodak, pa trošarine predstavljaju učinkovitiji način za postizanje progresivnosti u oporezivanju. Pri razmatranju uvođenja posebnih poreza potrebno je pažljivo odrediti koji proizvodi se smatraju luksuznim, koliko je elastična potražnja za njima i postoje li zamjenski proizvodi. Ako potražnja za tim proizvodima ostaje cjenovno neelastična i ne preusmjerava se na zamjenske proizvode nakon uvođenja trošarina, povećanje progresivnosti poreznog sustava može se ostvariti uspješno (Jelčić & Jelčić, 1998).

Također se mogu uvoditi trošarine ukoliko je s birokratskog stajališta teže primjenjivati kompleksnije porezne vrste. Na primjer, u zemljama u razvoju s malim brojem proizvodnih postrojenja, prikupljanje trošarina je praktičnije u odnosu na primjenu kompleksnih metoda linearnog poreza na dohodak. Ovo smanjuje izgleda za poreznu evaziju. Trošarine se uglavnom primjenjuju na proizvode koji imaju veliki obujam prodaje, proizvode koje proizvodi manji broj proizvođača, imaju cjenovno neelastičnu potražnju i lako se utvrđuju, te nemaju zamjenske proizvode. Sve to osigurava stabilan priljev poreznih prihoda u državni proračun (Jelčić & Jelčić, 1998).

Implementacija trošarina može djelovati kao poticaj za potrošače da smanje ili prestanu s konzumacijom određenih proizvoda poput alkoholnih pića, cigareta i duhana. Unatoč tome što

trošarine imaju obilježja regresivnosti (veći teret pada na domaćinstva s nižim prihodima), njihova primjena je opravdana zbog nezdrave ili nemoralne prirode potrošnje ovih proizvoda. Također, trošarine na ove proizvode mogu se promatrati s gledišta negativnih vanjskih učinaka, budući da alkoholizam i pušenje rezultiraju velikim zdravstvenim troškovima. Stoga, trošarine predstavljaju način da se takvi troškovi internaliziraju (Bejaković, 2018).

Trošarine predstavljaju ključan instrument ekonomske politike kojim se može utjecati na ponašanje potrošača i proizvođača te se koriste s ciljem ostvarivanja različitih društvenih i ekoloških svrha. Jedna od važnih svrha uvođenja trošarina jest smanjenje negativnih utjecaja na okoliš. Primjerice, trošarine na motorna vozila osmišljene su s namjerom suočavanja s rastućim izazovima zagađenja zraka, buke i prometnih gužvi koji su posljedica povećane uporabe automobila (Šimurina, Lutilsky, Barbić, & Kostić, 2018).

Motorna vozila, koja pogone fosilna goriva, emitiraju štetne plinove koji negativno utječu na kvalitetu zraka i pridonose klimatskim promjenama. Kroz uvođenje trošarina na takva vozila, vlade i regulatorna tijela nastoje internalizirati eksternalne troškove koje vozila nametnu društvu i okolišu. Trošarine na goriva i emisije CO₂ potiču vozače da razmotre alternative s manjim utjecajem na okoliš, poput električnih ili hibridnih vozila, javnog prijevoza ili smanjenja potrebe za vožnjom (Bejaković, 2018).

Uvođenje trošarina na motorna vozila može također poslužiti kao financijski poticaj za poticanje inovacija u automobilskoj industriji prema manje zagađujućim tehnologijama. Proizvođači će biti potaknuti da razvijaju energetske učinkovitija vozila s manjim emisijama kako bi zadovoljili zahtjeve tržišta i smanjili trošarine koje snose njihovi proizvodi. Također, prikupljeni prihodi od trošarina mogu se usmjeriti u istraživanje i implementaciju održivih rješenja za transport, promicanje javnog prijevoza i izgradnju infrastrukture za alternativna goriva, doprinoseći daljnjem smanjenju negativnih utjecaja na okoliš.

Međutim, važno je napomenuti da uvođenje trošarina za zaštitu okoliša mora biti dobro promišljeno i usklađeno s cjelokupnom ekonomskom strategijom. Ponekad mogu postojati i neželjeni efekti, poput povećane financijske opterećenosti za građane s nižim primanjima ili potencijalnih trgovinskih nesuglasica. Stoga, integrirani pristup koji uključuje i druge politike i mjere, kao što su poticaji za korištenje obnovljivih izvora energije, ulaganje u javni prijevoz

i podizanje svijesti o održivom načinu života, igra ključnu ulogu u postizanju željenih rezultata u zaštiti okoliša kroz trošarine.

2.6. Utjecaj trošarina na cijenu proizvoda

Kada se razmatraju trošarine na određene proizvode, treba se odlučiti kako će se one obračunavati. Postoje dvije glavne metode - specifični iznos trošarine i *ad valorem* trošarine. *Ad valorem* trošarine imaju specifičan "multiplikatorski učinak", što dovodi do toga da akcije koje dovode do promjene proizvođačke cijene do određenog iznosa imaju značajniji utjecaj na krajnju cijenu proizvoda koju plaća potrošač. To znači da *ad valorem* trošarine u određenim situacijama dovode do toga da obeshrabre visoko cjenovna poboljšanja kvalitete proizvoda te promicati jaču cjenovnu konkurenciju među proizvođačima (Kesner-Škreb, 1999).

Međutim, specifične trošarine imaju tendenciju poticati poboljšanja u kvaliteti proizvoda. Različiti izbor između specifičnog i *ad valorem* oporezivanja ima implikacije na dobrobit potrošača i prihod od poreza. *Ad valorem* oporezivanje je privlačnije tamo gdje proizvođači imaju monopolnu moć i kada postoji mala razlika među proizvodima (Hines Jr, 2017).

Prednosti specifičnih trošarina dolaze do izražaja u situacijama kada je važno održavati kvalitetu proizvoda ili kada se oporezivanje djelomično usredotočuje na vanjske troškove koji su uglavnom povezani s količinom proizvodnje, a ne s vrijednošću proizvoda. Drugi potencijalni korisni aspekti uključuju distribucijsku prednost *ad valorem* trošarina u održavanju relativno malih razlika u cijenama, mogućnost jednostavne administracije prilikom primjene specifičnih trošarina te različite reakcije prihoda na promjene u temeljnoj proizvodnoj funkciji.

U relativno kratkom vremenu trošarina dovodi do povećanja cijena proizvoda, koje je najčešće za manje od samog iznosa trošarine, budući da opterećenje rasta cijena dijele proizvođači i potrošači. Finalni učinci ovise o dostupnosti proizvoda na tržištu i elastičnosti potražnje za njima. Ako je ponuda proizvoda elastičnija, a potražnja manje elastična, tada će rast cijene proizvoda, uzrokovan trošarinom, biti značajniji (Kesner-Škreb, 1999).

U tom smislu, što je veća elastičnost potražnje i ponude, to će veći utjecaj imati na količinu proizvoda koja se prodaje. Ako je potražnja manje elastična, veći dio trošarine će biti prenesen na potrošače. U situacijama kada je ponuda manje fleksibilna, proizvođači će snositi veći dio tereta trošarine. Samo u rijetkim slučajevima će kupci biti ti koji će snositi potpuni

teret trošarine kada je potražnja potpuno neelastična. S druge strane, u slučaju potpuno neelastične ponude, svi tereti padaju na proizvođače.

Dugoročno gledano, cijena proizvoda se može zbog trošarine povećati više nego što je to slučaj u kratkoročnom periodu, uslijed mogućih gubitaka koji bi natjerali neke proizvođače da napuste industriju zbog dodatnih opterećenja. U industriji s konstantnim troškovima, cijena će porasti za puni iznos trošarine, dok će u industriji s rastućim troškovima konačna cijena proizvoda rasti manje od iznosa trošarine. S druge strane, u industriji s padajućim troškovima, cijena će rasti više od iznosa trošarine (Kesner-Škreb, 1999).

Kada se razmatra redistribucijski aspekt trošarina, važno je napomenuti da se one ne raspodjeljuju jednako među kućanstvima s približno istim razinama dohotka, već više ovise o potrošačkim navikama trošarinskih proizvoda. Iako trošarine imaju regresivan učinak na dohodak, jer opterećuju više potrošače s nižim dohocima, postoji i element progresivnosti ovisno o vrsti proizvoda koji se oporezuju i dohotku različitih potrošača.

Na primjer, trošarine mogu postati progresivnije ako se primjenjuju na proizvode koje smatraju luksuzom i koje pojedinci s visokim dohotkom troše u većem omjeru. Međutim, važno je uzeti u obzir da potrošači s visokim dohotkom imaju različite ukuse i obrasce potrošnje, pa neki od njih možda neće biti obuhvaćeni trošarinama na luksuzne proizvode. Sve navedeno ukazuje na to da trošarine imaju složen aspekt redistribucije, jer se istodobno može pojaviti i progresivni i regresivni efekt, ovisno o vrsti proizvoda koji se oporezuju i dohodovnoj raznolikosti potrošača koji ih kupuju. Stoga je važno pažljivo razmotriti oblikovanje trošarina kako bi se postigao optimalan balans između ciljeva redistribucije, ekonomske efikasnosti i društvene pravednosti (Šimurina, Lutilsky, Barbić, & Kostić, 2018).

Porezi su namijenjeni osiguravanju adekvatnih javnih prihoda kako bi se pokrili razumni javni rashodi, a trošarine imaju jednu od ključnih prednosti - mogućnost generiranja značajnih prihoda. Trošarine omogućavaju oporezivanje različitih dijelova potrošnje s različitim stopama. One se najčešće primjenjuju na proizvode koji su široko korišteni od strane mnogih potrošača, a čija potražnja nije previše osjetljiva na promjene u cijeni. Stoga, uvođenje trošarina i povećanje cijena takvih proizvoda vjerojatno neće značajno smanjiti njihovu potrošnju. S obzirom na ove karakteristike, trošarine se često smatraju izdašnim izvorom javnih prihoda (Jelčić & Jelčić, 1998).

3. TROŠARINE I POSEBNI POREZI U REPUBLICI HRVATSKOJ

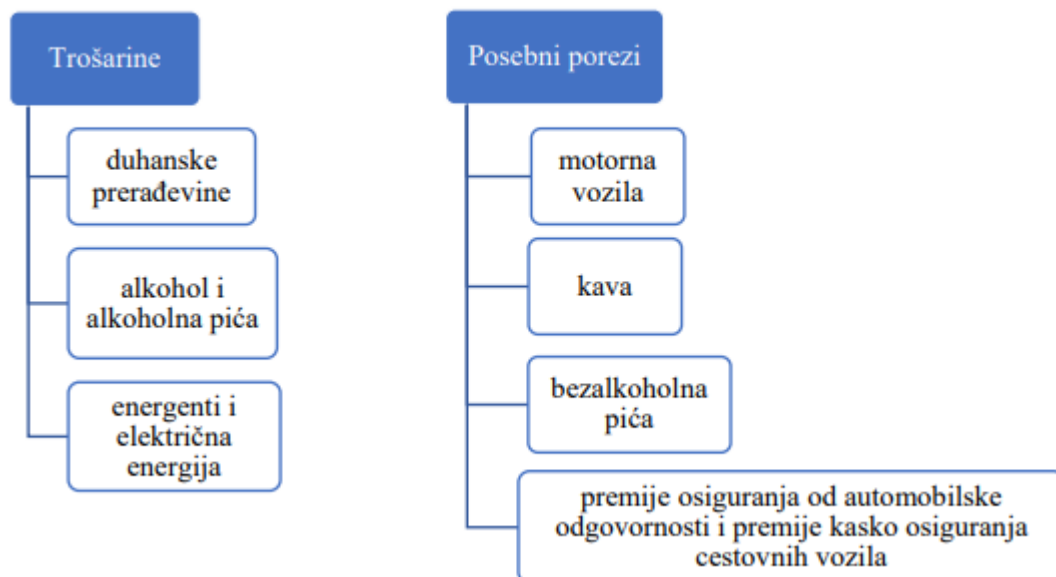
Cjelokupnost svih poreznih oblika i načina njihova ubiranja čini porezni sustav određene zemlje. Porezni sustav ima ključnu ulogu u razvoju cijelog gospodarstva te pruža sigurnost poreznim obveznicima koji žele razvijati ili poboljšati svoju gospodarsku djelatnost. Porezni sustav Republike Hrvatske je suvremen. Usklađen je sa smjernicama Europske unije (Bakran, 2018). Hrvatska je provela reformu vlastitog poreznog sustava u skladu s zapadnoeuropskim načelima kako bi osigurala jednaki položaj za sve porezne obveznike, bilo domaće ili strane, fizičke ili pravne osobe.

Sustav trošarina i posebnih poreza u Republici Hrvatskoj uređen je sljedećim propisima:

- Pravilnik o načinu izvješćivanja o obračunanom posebnom porezu na plovila odnosno zrakoplove proizvedene odnosno isporučene u Republici Hrvatskoj,
- Pravilnik o podnošenju trošarinskih obrazaca i obrazaca posebnih poreza uporabom sustava elektroničke razmjene podataka,
- Pravilnik o podnošenju trošarinskih obrazaca i obrazaca posebnih poreza uporabom sustava elektroničke razmjene podataka,
- Pravilnik o posebnom porezu na kavu i bezalkoholna pića,
- Pravilnik o posebnom porezu na motorna vozila,
- Pravilnik o primjeni Zakona o trošarinama koji se odnosi na plavi dizel za namjene u poljoprivredi, ribolovu, akvakulturi te na povrat plaćene trošarine na bezolovni motorni benzin za namjene u ribolovu,
- Pravilnik o uvjetima i načinu oslobođenja od plaćanja trošarine na energente koji se koriste kao pogonsko gorivo za plovidbu,
- Pravilnik o uvjetima i načinu oslobođenja od plaćanja trošarine na energente koji se koriste kao pogonsko gorivo u zračnom prometu,
- Pravilnik o uvjetima i načinu povrata plaćene trošarine na plinsko ulje za pogon strojeva za pripremu površina u razminiranju,
- Pravilnik o vođenju evidencije o plaćenom porezu na premije osiguranja od automobilske odgovornosti i na premije kasko osiguranja cestovnih vozila,

- Uredba o načinu izračuna i visinama sastavnica za izračun posebnog poreza na motorna vozila,
- Uredba o visini trošarine na cigarete, sitno rezani duhan za savijanje cigareta i ostali duhan za pušenje,
- Uredba o visini trošarine na motorne benzine, plinsko ulje i kerozin za pogon,
- Uredba o visini trošarine na UNP – ukapljeni naftni plin,
- Zakon o porezu na premije osiguranja od automobilske odgovornosti,
- Zakon o posebnom porezu na kavu i bezalkoholna pića,
- Zakon o posebnom porezu na motorna vozila,
- Zakon o trošarinama.

U Republici Hrvatskoj posebni porezi i trošarine su podijeljeni u dvije kategorije. U okviru trošarinskog sustava oporezivanja obuhvaćeni su duhanski proizvodi, alkohol i alkoholna pića, energenti i električna energija. S druge strane, posebni porezi obuhvaćaju oporezivanje motornih vozila i ostale pokretne imovine, kave, bezalkoholnih pića, obveznih premija osiguranja od automobilske odgovornosti i dodatnih premija kasko osiguranja za cestovna vozila. Navedena podjela prikazana je u nastavku (Slika 1).

Slika 1: Podjela trošarina i posebnih poreza u poreznom sustavu RH

Izvor: (Šimurina, Lutilsky, Barbić, & Kostić, 2018)

Važno je napomenuti da ova podjela nije konačna, već se može proširiti uzimajući u obzir posebne specifikacije različitih proizvoda unutar navedenih kategorija. Svaka država unutar Europske unije ima ovlasti da samostalno odredi koje će proizvode podvrgnuti spomenutom načinu oporezivanja.

3.1. Pravni ustroj trošarina i posebnih poreza u RH

Putem Zakona o trošarinama (NN 106/18, 121/19 i 144/21) Republika Hrvatska preuzima nekoliko akata Europske unije koji se odnose na poreze. To uključuje Direktivu Vijeća 2008/118/EZ o općim aranžmanima za trošarine, koja je posljednji put izmijenjena 2019. godine, te Direktivu Vijeća (EU) 2020/262 o općim aranžmanima za trošarine (preinaku). Također se preuzimaju i direktive koje se odnose na usklađivanje struktura i stopa trošarina na alkohol i alkoholna pića, kao i fiskalno označavanje plinskog ulja i kerozina. Dodatno su tu i direktive koje se odnose na restrukturiranje poreznog sustava za oporezivanje energenata i električne energije, kao i na strukturu i stope trošarine na prerađeni duhan.

Prema navedenom zakonu, trošarinski obveznici su (Zakon o trošarinama, NN 106/18, 121/19 i 144/21):

- Osobe koje posjeduju trošarinsko skladište, registrirani primatelji, povremeno registrirani primatelji i osobe koje otpuštaju trošarinske proizvode ili osobe za čiji račun se otpuštaju trošarinski proizvodi iz sustava odgode plaćanja trošarine.
- Deklaranti ili druge osobe sukladno Uredbi (EU) br. 952/2013 u slučaju uvoza.
- Proizvođači trošarinskih proizvoda koji nisu uključeni u sustav odgode.
- Ovjereni primatelji ili povremeni ovjereni primatelji trošarinskih proizvoda koji su već pušteni u potrošnju u drugoj državi članici i koji su im dostavljeni u komercijalne svrhe. U određenim situacijama, fizička osoba također može biti trošarinski obveznik ako joj su trošarinski proizvodi dostavljeni iz druge države članice za osobne potrebe.
- Prodavatelji iz drugih država članica ili njihovi trošarinski zastupnici prilikom prodaje na daljinu ili primatelji trošarinskih proizvoda u Republici Hrvatskoj koji ne ispunjavaju uvjete za upis u registar trošarinskih obveznika ili nisu podnijeli instrument osiguranja plaćanja trošarine prema Zakonu.

- Opskrbljivači električnom energijom ili prirodnim plinom koji isporučuju krajnjim kupcima u Republici Hrvatskoj.
- Proizvođači koji koriste proizvedenu električnu energiju ili plin za vlastitu potrošnju.
- Isporučitelji koji isporučuju kruta goriva krajnjim potrošačima u Republici Hrvatskoj ili koriste kruta goriva za vlastitu potrošnju.
- Krajnji potrošači koji uvoze ili unose kruta goriva za vlastitu potrošnju.
- Osobe koje puštaju duhanske proizvode u potrošnju na teritoriju Republike Hrvatske.

Osim navedenih pojedinaca, također postoji i mogućnost da druga osoba koja sudjeluje u posjedovanju, skladištenju, otpuštanju ili kretanju trošarinskih proizvoda može biti obveznik plaćanja trošarine. Također, osoba koja nezakonito postupi u primjeni Zakona također može biti obveznik plaćanja trošarine. U slučaju da postoji više odgovornih osoba za plaćanje trošarine, sve su solidarno odgovorne za plaćanje.

Obveza obračunavanja trošarine u Republici Hrvatskoj nastaje u različitim situacijama koje su navedene u zakonu. Pri tome se temeljem Zakona o trošarinama navedena obveza javlja (Zakon o trošarinama, NN 106/18, 121/19 i 144/21):

- Puštanje trošarinskih proizvoda u potrošnju na teritoriju Republike Hrvatske iz sustava odgode plaćanja trošarine. To uključuje situacije poput potrošnje trošarinskih proizvoda za vlastite potrebe unutar trošarinskog skladišta, otpreme trošarinskih proizvoda iz skladišta neovlaštenoj osobi u sustavu odgode, primanja trošarinskih proizvoda od strane registriranog primatelja u sustavu odgode (osim ako je taj primatelj oslobođen od plaćanja trošarine), te zaprimanja trošarinskih proizvoda u mjesto direktne isporuke (osim ako se radi o isporuci u pogon oslobođenog korisnika).
- Proizvodnja gotovih proizvoda od strane proizvođača alkohola i alkoholnih pića izvan sustava odgode.
- Držanje trošarinskih proizvoda izvan sustava odgode, za koje trošarina nije obračunana i plaćena prema odredbama Zakona.
- Utvrđivanje manjka ili gubitka trošarinskih proizvoda tijekom proizvodnje, skladištenja u sustavu odgode ili tijekom kretanja u sustavu odgode. Također, obveza nastaje kada se utvrdi gubitak ili manjak trošarinskih proizvoda puštenih u potrošnju u drugoj državi članici.

- Isporuka duhanskih prerađevina iz trošarinskog skladišta drugom ovlaštenom držatelju trošarinskog skladišta na teritoriju Republike Hrvatske, osim ako se radi o isporuci putnicima u zračnim lukama koji putuju izvan Europske unije.
- Prestanak važenja odobrenja koje je izdao nadležni carinski ured za poslovanje s trošarinskim proizvodima.
- Uvoz trošarinskih proizvoda na teritorij Republike Hrvatske, gdje obveza obračunavanja trošarine nastaje danom nastanka carinskog duga sukladno carinskim propisima, osim ako je obračunavanje trošarine odgođeno sukladno Zakonu.

Važno je napomenuti da obveza obračunavanja trošarine može proizaći iz različitih situacija i da se detalji i postupci obračuna trošarine uređuju zakonima i propisima Republike Hrvatske. Trošarinski obveznici sami obračunavaju i plaćaju trošarinu prema propisanim osnovicama, stopama ili iznosima važećim na dan nastanka obveze obračunavanja trošarine.

Postoje različiti načini podnošenja obračuna trošarine, ovisno o vrsti energenata i proizvoda (Zakon o trošarinama, NN 106/18, 121/19 i 144/21):

- Obveznici trošarine na energente, osim u posebnim slučajevima, dužni su podnijeti dnevni obračun trošarine dvaput mjesečno carinskom uredu prema svojem sjedištu ili prebivalištu. Prvi obračun obuhvaća razdoblje od 1. do 15. u mjesecu, dok drugi obračun obuhvaća razdoblje od 16. do zadnjeg dana u mjesecu. Trošarina mora biti plaćena unutar 30 dana od dana nastanka obveze, osim ako zakon ne propisuje drugačije.
- Trošarinski obveznici koji su obuhvaćeni posebnim člancima dužni su obračunavati i iskazivati trošarinu mjesečno u izvješću koje dostavljaju carinskom uredu najkasnije do zadnjeg dana u tekućem mjesecu za prethodno razdoblje od prvog do posljednjeg dana tog mjeseca. Trošarina se mora platiti najkasnije do zadnjeg dana u tekućem mjesecu po isteku obračunskog razdoblja.
- Povremeno registrirani primatelji energenata i duhanskih prerađevina moraju podnijeti dnevni obračun trošarine sljedeći radni dan od dana nastanka obveze, a trošarina se mora platiti unutar 30 dana od tog datuma.
- Ovlašteni držatelji trošarinskih skladišta koji imaju više skladišta podnose zbirni dnevni obračun trošarine, uz uvjet da vode posebne evidencije o obračunanoj trošarini za svako skladište.

- Trošarinski obveznici za alkohol i alkoholna pića trebaju dostaviti mjesečno izvješće nadležnom carinskom uredu do zadnjeg dana u tekućem mjesecu za prethodno razdoblje od prvog do posljednjeg dana tog mjeseca. Trošarina se mora platiti najkasnije do zadnjeg dana u tekućem mjesecu po isteku obračunskog razdoblja.

Ako tijekom razdoblja nije bilo obveze obračunavanja trošarine ili je trošarina iznosila nula kuna, dnevni obračuni trošarine ne moraju se dostavljati. Trošarina se ne plaća na određene trošarinske proizvode ako su namijenjeni za (Zakon o trošarinama, NN 106/18, 121/19 i 144/21). Kretanje trošarinskih proizvoda iz druge države članice u sustavu odgode plaćanja trošarine primatelju mora biti praćeno elektroničkim trošarinskim dokumentom i potvrdom o oslobođenju od plaćanja trošarine sukladno europskom zakonodavstvu.

3.2. Vrste trošarina u Republici Hrvatskoj

Pravna regulativa trošarina u Republici Hrvatskoj razlikuje trošarine na duhanske proizvode, trošarine na alkohol i alkoholna pića i trošarine na energente i energiju.

3.2.1. Trošarine na duhanske proizvode

Duhan je biljka koja pripada rodu *Nicotiana*, porodici *Solanaceae*. Najpoznatija vrsta duhana je *Nicotiana tabacum*. Duhan je poznat po svojim karakterističnim listovima, koji se koriste za proizvodnju duhanskih proizvoda kao što su cigarete, cigare, lule, duhanske vrećice i žvakaće gume. Biljka duhana može narasti do visine od oko 1-3 metra. Listovi duhana su veliki, zeleni i ovalni, a prikupljaju se kada dostignu zrelost. Nakon berbe, listovi se suše i fermentiraju kako bi se razvili karakteristični okus i aroma duhana.

Glavna aktivna supstanca u duhanu je nikotin, koji je poznat po svojim psihoaktivnim svojstvima. Nikotin djeluje kao stimulans i uzrokuje ovisnost. Osim nikotina, duhan sadrži i druge kemijske spojeve, uključujući katran, ugljični monoksid i različite aditive koji se dodaju duhanskim proizvodima kako bi se poboljšao okus i izgled.

Upotreba duhana može imati štetne učinke na zdravlje ljudi. Pušenje duhana povezano je s nizom zdravstvenih problema kao što su bolesti srca, rak pluća, kronične opstruktivne bolesti pluća (KOPB) i drugi oblici raka. Zbog toga mnoge zemlje provode stroge regulative i kampanje za smanjenje konzumacije duhana i promicanje zdravih stilova života.

S obzirom na negativan utjecaj koji ima duhan na zdravlje, Republika Hrvatska je uvela posebne trošarine kojima se dodatno oporezuje duhan. Podložni oporezivanju su različiti oblici duhanskih proizvoda. To uključuje cigare, cigarete, cigarilose i duhan za pušenje, koji se sastoje od rezanog duhana za motanje cigareta, kao i drugih oblika duhana za pušenje, kao što je Melasa Herbal Hukka za pušenje u nargilama. Duhanski proizvodi također uključuju alternative duhanskim prerađevinama, kao što su proizvodi za udisanje pare bez sagorijevanja. Kada se duhanske prerađevine proizvedene u Republici Hrvatskoj stave na tržište u Republici Hrvatskoj, potrebno je da budu označene duhanskim markicama Ministarstva financija. Na markicama trebaju biti jasno vidljive slovne oznake za određeni proizvod, kao i broj markice. Primjeri takvih proizvoda su zagrijavani duhanski proizvodi poput Heetsa (za upotrebu u IQOS uređaju) i Neo sticksa (za upotrebu u GLO uređaju), kao i tekućine namijenjene za elektroničke cigarete ili e-cigarete, bez obzira na prisutnost nikotina (poznate kao e-tekućina) (Zakon o trošarinama, NN 106/18, 121/19 i 144/21).

Određivanje trošarinske osnovice provodi se na sljedeći način (Zakon o trošarinama, NN 106/18, 121/19 i 144/21):

- Za cigarete, trošarinska osnovica se određuje na temelju broja tisuću komada i krajnje cijene.
- Za cigarilose i cigare, trošarinska osnovica se određuje na temelju broja tisuću komada.
- Za sitno rezani duhan za motanje cigareta i ostale oblike duhana, trošarinska osnovica se određuje na temelju jednog kilograma neto težine.
- Za e-tekućine, trošarinska osnovica se određuje na temelju jednog mililitra.
- Za zagrijavane duhanske proizvode, trošarinska osnovica se određuje na temelju jednog kilograma.
- Za nove oblike duhanskih proizvoda, trošarinska osnovica se određuje na temelju jednog kilograma neto težine.

Zakon o trošarinama sadrži određene izuzeće od oporezivanja duhanskih proizvoda. Izuzeci se odnose na prerađevine koje su isključivo namijenjene znanstvenim istraživanjima i analizi kvalitete proizvoda, a njihova uporaba zahtijeva odobrenje Carinske uprave. Također, ručno izrađene cigarete ili one koje se koriste jednostavnim uređajem isključivo za osobnu uporabu.

Trošarinska osnovica za cigarete određuje se na temelju broja 1000 komada i maloprodajne cijene. Kada se obračunava trošarina za cigarete prema zakonu, dvije cigarete se smatraju kada je dužina smotuljka duhana bez filtra ili usnika između 8 cm i 11 cm, tri cigarete se smatraju kada je dužina smotuljka duhana bez filtra ili usnika između 11 cm i 14 cm (Zakon o trošarinama, NN 106/18, 121/19 i 144/21).

Specifična trošarina na cigarete se plaća po količini od 1000 komada cigareta, dok se proporcionalna trošarina određuje kao postotak od maloprodajne cijene cigareta koja je prijavljena prema propisima. Ukupna trošarina na cigarete, koja uključuje specifičnu i proporcionalnu trošarinu bez poreza na dodanu vrijednost, iznosi najmanje 60% prosječne ponderirane maloprodajne cijene cigareta koje su puštene u promet. Prosječna ponderirana maloprodajna cijena se utvrđuje do 1. ožujka svake godine. Vlada Republike Hrvatske donosi uredbu kojom se određuje iznos specifične trošarine, stopa proporcionalne trošarine na cigarete na temelju prosječne ponderirane maloprodajne cijene cigareta te minimalni iznos trošarine.

3.2.2. Trošarine na alkohol i alkoholna pića

Alkohol i alkoholna pića su značajna roba koja se koristi u mnogim društvima i kulturama diljem svijeta. U većini zemalja, država regulira proizvodnju, prodaju i potrošnju alkohola, te od njih ubire porezne prihode. Porezna opterećenja na alkoholna pića variraju od zemlje do zemlje i često se koriste kao sredstvo za reguliranje potrošnje alkohola, zaštite javnog zdravlja i generiranje prihoda za državni proračun.

Ciljevi poreznih opterećenja na alkoholna pića su višestruki. Prvo, visoki porezi mogu smanjiti potrošnju alkohola i utjecati na smanjenje štetnih učinaka konzumiranja alkohola na društvo, kao što su alkoholizam, zdravstveni problemi i nesreće. Drugo, porezna opterećenja na alkoholna pića mogu generirati značajne prihode za državu, koji se mogu koristiti za financiranje javnih usluga i projekata. Važno je napomenuti da se porezna opterećenja na alkoholna pića često mijenjaju i prilagođavaju ovisno o okolnostima i politikama pojedine zemlje. Neki faktori koji utječu na razinu poreznih opterećenja na alkoholna pića uključuju javno zdravstvene ciljeve, ekonomske potrebe, političke prioritete i regulativne okvire.

Također je važno napomenuti da porezna opterećenja na alkoholna pića mogu imati različite posljedice. Visoki porezi mogu povećati cijene alkoholnih pića, što može smanjiti potrošnju i

doprinijeti smanjenju zloupotrebe alkohola. Međutim, prekomjerno visoki porezi mogu dovesti do neželjenih posljedica, poput nelegalne proizvodnje, krijumčarenja ili konzumiranja nekvalitetnih alkoholnih pića. Porezna opterećenja na alkoholna pića igraju važnu ulogu u reguliranju potrošnje alkohola, zaštiti javnog zdravlja i generiranju prihoda za državni proračun. Razina tih poreza ovisi o politikama i ciljevima svake zemlje, te se često mijenja kako bi se postigli odgovarajući rezultati.

U Republici Hrvatskoj trošarine na alkoholna pića određene su Zakonom o trošarinama. Prema ovom Zakonu, alkohol i alkoholna pića obuhvaćaju pivo, vino, ostala pića dobivena vrenjem osim piva i vina, međuproizvode i etilni alkohol. Vrste alkohola i alkoholnih pića određene su tarifnim oznakama carinske nomenklature (KN) i njihovim volumnim udjelom stvarnog alkohola. Pri tome se alkoholna pića definiraju (Zakon o trošarinama, NN 106/18, 121/19 i 144/21):

Pivo se definira kao proizvod s tarifnom oznakom KN 2203 koji sadrži stvarni udio alkohola veći od 0,5% vol. Vino je podijeljeno na mirna i pjenušava vina. Mirna vina obuhvaćaju proizvode s tarifnim oznakama KN 2204 i 2205, s volumnim udjelom stvarnog alkohola većim od 1,2% vol. do 15% vol., ili većim od 15% vol. do 18% vol.

Ostala pića dobivena vrenjem, osim piva i vina, obuhvaćaju ostala mirna pića dobivena vrenjem i ostala pjenušava pića dobivena vrenjem. Mirna pića obuhvaćaju proizvode s tarifnim oznakama KN 2204, 2205 i 2206, s volumnim udjelom stvarnog alkohola većim od 1,2% vol. do 10% vol. ili većim od 10% vol. do 15% vol.

Međuproizvodi obuhvaćaju proizvode s volumnim udjelom stvarnog alkohola većim od 1,2% vol. do 22% vol., s tarifnim oznakama KN 2204, 2205 i 2206, koji nisu obuhvaćeni u prethodno spomenutim kategorijama. Etilni alkohol obuhvaća proizvode s tarifnim oznakama KN 2207 i 2208, s volumnim udjelom alkohola većim od 1,2% vol., bez obzira jesu li ti proizvodi dio drugog proizvoda razvrstanog u druga poglavlja Kombinirane nomenklature.

Trošarinska osnovica za različite trošarine određuje se na sljedeći način: za pivo, osnovica se temelji na volumnom udjelu stvarnog alkohola u jednom hektolitrju gotovog proizvoda i iznosi 1%; za vino, ostala pića dobivena vrenjem osim piva i vina te međuproizvode, osnovica je jedan hektolitar gotovog proizvoda; za etilni alkohol, osnovica je jedan hektolitar čistog

alkohola izraženog u volumnim postocima pri temperaturi od 20 °C. Detaljnije visine trošarine precizno se određuju putem uredbe Vlade Republike Hrvatske (Zakon o trošarinama, NN 106/18, 121/19 i 144/21).

Za ostvarivanje oslobođenja od plaćanja trošarine na alkohol za svrhe koje su navedene u Zakonu potrebno je prethodno dobiti odobrenje kao oslobođeni korisnik u skladu s odredbama zakona. Osim toga, oslobođenje od plaćanja trošarine na alkohol vrijedi i prilikom uvoza iz trećih država te prilikom unosa iz druge države članice.

3.2.3. Trošarine na energente i energiju

Energenti su tvari koje se koriste za proizvodnju energije. Kada se razmatraju iz perspektive trošarina i poreza, energetske sektori često podliježu regulacijama i oporezivanju radi postizanja određenih ciljeva kao što su zaštita okoliša, poticanje energetske učinkovitosti ili smanjenje potrošnje fosilnih goriva.

Trošarine na energetske proizvode uključuju poreze koji se primjenjuju na goriva kao što su benzin, dizel, plin, loživa ulja i drugi slični proizvodi. Ove trošarine obično imaju dvije svrhe: pružanje financijske podrške državi i poticanje smanjenja potrošnje i prelazak na čišće izvore energije. Visina trošarina ovisi o vrsti energenta i državi u kojoj se primjenjuju (Kesner-Škreb, 1999).

Porezi na energente, s druge strane, obično se primjenjuju na proizvodnju ili potrošnju energije. Ti porezi mogu biti usmjereni na određene sektore, kao što su električna energija ili plin, ili mogu biti općeniti porezi na energiju koji se primjenjuju na sve oblike energije. Porezi na energente također mogu biti diferencirani prema njihovom utjecaju na okoliš, s ciljem poticanja upotrebe čistih izvora energije i smanjenja emisija štetnih plinova (Bakran, 2018).

Kroz trošarine i poreze na energente, vlade imaju mogućnost regulirati tržište energije, poticati energetske učinkovitost, smanjiti emisije stakleničkih plinova i promovirati obnovljive izvore energije. Ove mjere mogu imati utjecaj na cijene energije i potrošnju, te mogu potaknuti industriju i građane da se okrenu održivijim energetske rješenjima.

Prema Zakonu o trošarinama, energenti su klasificirani prema tarifnim oznakama KN (Kombinirana nomenklatura) na sljedeći način (Zakon o trošarinama, NN 106/18, 121/19 i 144/21):

- Goriva za grijanje i pogonska goriva: Obuhvaćaju proizvode s tarifnim oznakama KN 1507-1518 namijenjene uporabi kao gorivo za grijanje ili pogonsko gorivo.
- Naftni proizvodi: Obuhvaćaju proizvode s tarifnim oznakama KN 2701, 2702 i 2704-2715.
- Kemijski proizvodi: Obuhvaćaju proizvode s tarifnim oznakama KN 2901 i 2902.
- Plinsko ulje i loživo ulje: Obuhvaćaju proizvode s tarifnom oznakom KN 2905 11 00 koji nisu sintetičkog podrijetla, namijenjene uporabi kao gorivo za grijanje ili pogonsko gorivo.
- Kozmetički i slični proizvodi: Obuhvaćaju proizvode s tarifnom oznakom KN 3403.
- Emulzije, masti i slični pripravci: Obuhvaćaju proizvode s tarifnom oznakom KN 3811.
- Aditivi za goriva: Obuhvaćaju proizvode s tarifnom oznakom KN 3817.
- Kemikalije za čišćenje: Obuhvaćaju proizvode s tarifnom oznakom KN 3824 90 99 namijenjene uporabi kao gorivo za grijanje ili pogonsko gorivo.

Zakon također regulira poslovnu i neposlovnu uporabu predmeta oporezivanja te ovlašćuje Ministarstvo financija da donese pravilnike. Osnovica za trošarine koje se primjenjuje za različite energente se određuje prema specifičnim standardima. Na primjer, za benzine, dizel, kerozin i ostale tekuće energente, osnovica se izražava u litrama pri temperaturi od +15 °C. Za ukapljeni naftni plin i teško loživo ulje, osnovica se mjeri u kilogramima neto mase, dok se za ugljen i koks koristi giga džul kao mjerilo bruto toplinske vrijednosti. Električna energija i prirodni plin imaju osnovicu izraženu u megavat satima. Visina trošarine za energente određuje se putem uredbe koju donosi Vlada Republike Hrvatske (Zakon o trošarinama, NN 106/18, 121/19 i 144/21).

Trošarina za ostale energente, za koje visina trošarine nije određena uredbom, kao i za zamjenske energente, plaća se prema namjeni korištenja i iznosu propisanom za ekvivalentno pogonsko gorivo ili gorivo za grijanje. Ekvivalentno pogonsko gorivo ili gorivo za grijanje se smatra ono koje može učinkovito zamijeniti druge energente u pogledu svojstava i svrhe. Trošarina se također plaća za aditive i punila dodana pogonskom gorivu ili namijenjena za

uporabu kao pogonsko gorivo, kao i za loživo ulje i plavi dizel iz kojih je uklonjeno sredstvo za označavanje (Zakon o trošarinama, NN 106/18, 121/19 i 144/21).

3.3. Posebni porezi u Republici Hrvatskoj

Posebni porezi slično kao i trošarine predstavljaju važan segment poreznog sustava Republike Hrvatske te se u svojoj primjeni nadopunjuju na trošarine kao značajan priljev za državni proračun. Ovaj specifičan porezni oblik često se primjenjuje na određene proizvode i usluge.

3.3.1. Poseban porez za motorna vozila

Oporezivanje motornih vozila podijeljeno je na dva sustava: oporezivanje novih vozila i oporezivanje rabljenih vozila. Sustav obuhvaća dva načina obračuna i plaćanja posebnog poreza. Prvi način primjenjuje se na nova vozila koja proizvođač ili trgovac prodaje fizičkim ili pravnim osobama u Republici Hrvatskoj za korištenje na cestama u zemlji. Drugi način odnosi se na općenito rabljena vozila, kao i na nova vozila koja unose ili uvoze pravne ili fizičke osobe, uključujući trgovce rabljenim vozilima (Carinska uprava ministarstva financija, 2023).

Novo vozilo se definira kao vozilo koje nije bilo registrirano u evidencijama motornih vozila niti je posjedovalo propisane registarske isprave i pločice bilo koje države u trenutku unosa, uvoza ili prodaje u Republici Hrvatskoj. Rabljeno vozilo obuhvaća sva vozila osim novih vozila (Zakon o posebnom porezu na motorna vozila, NN 15/13, 108/13, 115/16, 127/17, 121/19).

Temeljem analize ispuštanja emisija ugljičnog dioksida (CO₂) po kilometru određuje se posebna stopa poreza koju također definira i prodajna cijena vozila, snaga motora u kilovatima i obujam motora u kubičnim centimetrima.

Maloprodajna cijena novog vozila, koja uključuje carinu i porez na dodanu vrijednost, bez posebnog poreza i sa svim dodatnom opremom, predstavlja prodajnu cijenu. Proizvođač, predstavnički ured ili trgovac koji je generalni zastupnik ili uvoznik određene marke vozila u Republici Hrvatskoj, dostavlja informaciju o prodajnoj cijeni Carinskoj upravi. Ova informacija, koja ne sadrži iskazani posebni porez, može biti u obliku cjenika. Ta informacija se primjenjuje na sve trgovce koji prodaju nova vozila te marke u Republici Hrvatskoj (Carinska uprava ministarstva financija, 2023).

U sustavu oporezivanja posebnim porezom sudjeluju sljedeći subjekti (Carinska uprava ministarstva financija, 2023):

- Proizvođač,
- Trgovac,
- Trgovac rabljenim motornim vozilima,
- Registrirani trgovac rabljenim motornim vozilima.

Treba pri tome imati na umu kako spomenuti subjekti sami po sebi nisu obveznici plaćanja poreza. Porezni obveznici su fizičke ili pravne osobe koje stječu motorna vozila za uporabu na cestama Republike Hrvatske. Osobe koje nemaju dokaz o obračunatom ili plaćenom posebnom porezu neće moći registrirati vozilo kod nadležnog tijela.

Navedeni slučajevi pak predstavljaju iznimku od plaćanja poreza (Zakon o posebnom porezu na motorna vozila, NN 15/13, 108/13, 115/16, 127/17, 121/19):

- Automobili i druga vozila koji su namijenjena za službene potrebe diplomatskih i konzularnih predstavništava,
- Vozila koja se koriste za privatne potrebe stranog osoblja diplomatskih i konzularnih predstavništava te posebnih misija priznatih u Republici Hrvatskoj.
- Vozila koja se koriste u svrhu međunarodnih organizacija u skladu s odredbama međunarodnih ugovora kojima je Republika Hrvatska obvezana.
- Automobili koji se koriste za privatne potrebe stranog osoblja međunarodnih organizacija u skladu s odredbama međunarodnih ugovora kojima je Republika Hrvatska obvezana.
- Vozila koja se koriste u skladu s međunarodnim ugovorom zaključenim između Republike Hrvatske i druge države ili međunarodne organizacije, ako taj ugovor predviđa oslobađanje od plaćanja poreza na dodanu vrijednost za isporuku motornih vozila.
- Automobili koji se koriste za službene potrebe institucija Europske unije u Republici Hrvatskoj.
- Vozila koja se koriste za privatne potrebe stranog osoblja institucija Europske unije u Republici Hrvatskoj.

- Proizvođači, trgovci i trgovci rabljenim motornim vozilima obvezni su prijaviti se carinskom uredu najkasnije osam dana pred početak proizvodnje ili prodaje motornih vozila u Republici Hrvatskoj. Prijavu za upis u registar proizvođača i trgovaca motornim vozilima treba podnijeti elektroničkim putem na odgovarajućem obrascu.

Uz prijavu, potrebno je priložiti izvod iz relevantnog registra koji potvrđuje registriranu djelatnost, obavijest Državnog zavoda za statistiku o klasifikaciji djelatnosti, izjavu o lokacijama proizvodnih pogona, skladišta ili salona (ako se razlikuju od sjedišta ili prebivališta) te dokaz o ispunjavanju tehničko-tehnoloških i drugih uvjeta za trgovinu i skladištenje vozila. Registrirani subjekti su obvezni prijaviti svaku promjenu podataka iz prijave ili prestanak djelatnosti unutar 8 dana od nastanka promjene ili saznanja o njoj. Carinski ured može brisati subjekte iz registra na zahtjev ili po službenoj dužnosti, uzimajući u obzir da nemaju nepodmirene dugove po pitanju posebnog poreza.

Proizvođači i trgovci moraju položiti instrument osiguranja plaćanja posebnog poreza prilikom prijave, kako bi jamčili uplatu tog poreza u ime stjecatelja vozila. Instrument osiguranja može biti bankovna garancija, bjanko zadužnica ili zadužnica. Trgovci rabljenim vozilima ne polažu instrument osiguranja, dok registrirani trgovci rabljenim vozilima koriste bankovnu garanciju.

Plaćanje poreza se provodi na godišnjoj razini, pri čemu je za plaćanje je petnaest dana od primitka rješenja o utvrđivanju poreza. Porez se plaća nadležnom poreznom tijelu na čijem području je plovilo registrirano. Međutim, ne plaća se porez na plovila za plovila koja se koriste u registriranoj djelatnosti te za brodice koje su vlasništvo stanovništva na otocima i služe za nužnu organizaciju života i održavanje posjeda na otocima. Također, posebni porez na motorna vozila se ne obračunava niti plaća za novo teretno vozilo, autobus, plovilo, zrakoplov, poljoprivredne i radne strojeve koji se koriste kao prijevozna sredstva (Bakran, 2018).

3.3.2. Posebni porez na kavu i bezalkoholna pića

U zakonodavstvu Republike Hrvatske posebnim je zakonom reguliran način oporezivanja prodaje kave i bezalkoholnih pića na tržištu Republike Hrvatske. Kroz taj porez, prihodi se prikupljaju za državni proračun Republike Hrvatske.

Zakon se primjenjuje na sve prodaje kave i bezalkoholnih pića na tržištu Republike Hrvatske. Prema zakonu, kava se odnosi na proizvode kao što su pržena kava s tarifnim oznakama KN 0901 21 i KN 0901 22, ekstrakti, esencije i koncentrati od kave s tarifnom oznakom KN 2101 11, pripravci na bazi ekstrakata, esencija ili koncentrata ili na bazi kave s tarifnom oznakom KN 2101 12, te zamjenski proizvodi koji sadrže kavu s tarifnom oznakom KN 0901 90 90 (Zakon o posebnom porezu na kavu i bezalkoholna pića , NN 72/13, 121/19, 22/20).

Bezalkoholna pića prema Zakonu obuhvaćaju proizvode navedene u točkama 1. do 3. koje ne spadaju u hranu za posebne prehrambene potrebe ili dodatke prehrani prema posebnim propisima (Zakon o posebnom porezu na kavu i bezalkoholna pića , NN 72/13, 121/19, 22/20).

Spomenutim Zakonom se također određuje obveza obračunavanja i uplate posebnog poreza na predmete oporezivanja u Republici Hrvatskoj. Obveza nastaje u nekoliko slučajeva (Zakon o posebnom porezu na kavu i bezalkoholna pića , NN 72/13, 121/19, 22/20):

- Kod otpuštanja predmeta oporezivanja iz sustava odgode.
- Kod proizvodnje predmeta oporezivanja izvan sustava odgode.
- Kod uvoza, unosa ili primanja predmeta oporezivanja u Republici Hrvatskoj izvan sustava odgode.
- Kod utvrđivanja manjka ili gubitka predmeta oporezivanja u poreznom skladištu ili tijekom kretanja u sustavu odgode, osim ako porezni obveznik dokaže da je do gubitka ili manjka došlo zbog više sile ili razloga koji nisu njegova krivnja.
- Kod prestanka važenja odobrenja koje je izdao nadležni carinski ured za poslovanje u sustavu odgode.
- Kod utvrđivanja nezakonitog postupanja s predmetima oporezivanja.

Visina specifičnog poreza na kavu se određuje temeljem neto mase kave, dok se visina specifičnog poreza na bezalkoholna pića određuje prema volumenu izraženom u hektolitrima bezalkoholnog pića, kao i prema sadržaju šećera, metil-ksantina i taurina. U slučaju voćnih nektara i pića s dodanim šećerima, iznos specifičnog poreza se smanjuje za postotak voća u tim pićima. Također, postoje određena bezalkoholna pića koja su oslobođena plaćanja specifičnog poreza pod određenim uvjetima (Marinović, 2002).

Udio šećera, metil-ksantina i taurina u proizvodima određen je putem informacija na ambalaži ili naljepnici a provjerava se i analitičkim metodama u laboratoriju. Za praškaste i granulirane proizvode namijenjene pripremi bezalkoholnih pića, volumen objekta koji se oporezuje određuje se na temelju volumena pripremljenog pića. Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Carinska uprava provode praćenje i analitička ispitivanja kako bi utvrdili sadržaj šećera, metil-ksantina i taurina (Marinović, 2002).

Vlada Republike Hrvatske posebnom je uredbom utvrdila način na koji se provodi izračun i visina sastavnica za izračun u posebnom porezu na kavu i bezalkoholna pića.

3.3.3. Poseban porez na luksuzne proizvode

Luksuzni proizvodi predstavljaju brendove odnosno marke koje su prepoznatljive na tržištu kao kvalitetni, luksuzni proizvodi koji sami po sebi nose značaj i prestiž. Ovi proizvodi često povećavaju svoju cijenu temeljem svog imena, neovisno o praktičnoj kvaliteti. Ipak, treba imati na umu kako luksuz ovisi o gledištu promatrača. Na primjer, dok je Volkswagen Polo smatran luksuznim automobilom od strane prosječnog studenta, Mercedes S-klasa može biti samo običan automobil bogatog nasljednika. To pokazuje kako je luksuz relativan pojam koji se može odnositi na gotovo sve ili ništa, ovisno o tome koga se pita. Zanimljivo je kako je danas prisutno opće povećanje luksuznih standarda, pa se tako većina luksuznih brandova suzdržava od eksplicitnog predstavljanja svojih proizvoda kao luksuznih, dok se istovremeno prodaje sve više proizvoda koji nisu luksuz, već se predstavljaju kao svakodnevna potreba. Osim toga, tu je i sve veći broj ne-luksuznih brandova koji prodaju luksuzne proizvode ili proizvode s (barem) nekim osjećajem luksuza.

Razmišljanja istraživača u području marketinga već dugo vremena razdvajaju adekvatnu definiciju luksuza. Od 80-ih godina prošlog stoljeća, tržište luksuznih proizvoda godišnje raste za oko deset posto, što je znatno veća stopa od općeg gospodarskog rasta diljem svijeta. To jasno pokazuje da je luksuzna industrija značajan ekonomski faktor. No, kako bismo točno definirali luksuz? Da bismo razumjeli što je luksuz, moramo razumjeti što nije luksuz, a to su svi oni proizvodi koji su nužni i esencijalni. Razlika između nužnosti i luksuza temelji se na dostupnosti ili ekskluzivnosti resursa. Dok su nužni proizvodi dostupni gotovo svima, luksuzni resursi su dostupni samo nekolicini ljudi ili barem u rijetkim prilikama širim masama (Silverstein & Fiske, 2008). U tom kontekstu, luksuzni proizvodi su oni proizvodi visoke kvalitete, skupi i ne-esencijalne prirode (Roper, Caruana, Medway, & Murphy, 2013, str.

378). Uobičajeno je da se luksuzni proizvodi opisuju kao proizvodi čija uporaba ili posjedovanje donosi vlasniku prestiž, bez obzira na njihovu praktičnu korisnost (Han, Nunes, & Drèze, 2010, str. 16).

Poseban porez za luksuzne proizvode u Republici Hrvatskoj reguliran je Zakonom o posebnim porezima na luksuzne proizvode kojim je definirano plaćanje posebnog poreza na promet luksuznih proizvoda u Republici Hrvatskoj (Zakon o posebnom porezu na luksuzne proizvode, NN 136/2002).

Porezna osnovica za izračun je prodajna vrijednost proizvoda bez uključenog poreza na dodanu vrijednost. Pri tome iznos poreza iznosi 30% te vrijednosti. Postoje određene situacije u kojima je oslobođeno plaćanje ovog poreza. Također, porez se ne primjenjuje prilikom prodaje luksuznih proizvoda državnim institucijama te lokalnoj upravi i samoupravi, zatim na privremeni uvoz te za prodaju luksuznih proizvoda diplomatskim i konzularnim predstavništvima i međunarodnim organizacijama uz uvjet uzajamnosti (Zakon o posebnom porezu na luksuzne proizvode, NN 136/2002).

3.3.4. Poseban porez na premije osiguranja od automobilske odgovornosti i premije kasko osiguranja cestovnih vozila

Posebni porez na premije osiguranja od automobilske odgovornosti primjenjuje se na premije koje su dogovorene u ugovoru s osiguravajućim društvom za obvezno ili kasko osiguranje vozila. Stopa poreza iznosi 15% od dogovorene premije osiguranja od automobilske odgovornosti i 10% od dogovorene premije kasko osiguranja vozila (Zakon o porezu na premije osiguranja od automobilske odgovornosti i premije kasko osiguranja cestovnih vozila, NN 150/02).

Porez na premije osiguranja od automobilske odgovornosti utvrđuje se na osnovici premije osiguranja koju osiguravajuće društvo određuje prilikom sklapanja ugovora o obveznom osiguranju vozila.

Porezna stopa za premije osiguranja od automobilske odgovornosti iznosi 15% od dogovorene premije, dok za premije kasko osiguranja vozila iznosi 10%. Međutim, diplomatska i konzularna predstavništva su oslobođena plaćanja ovih poreza na premije osiguranja od

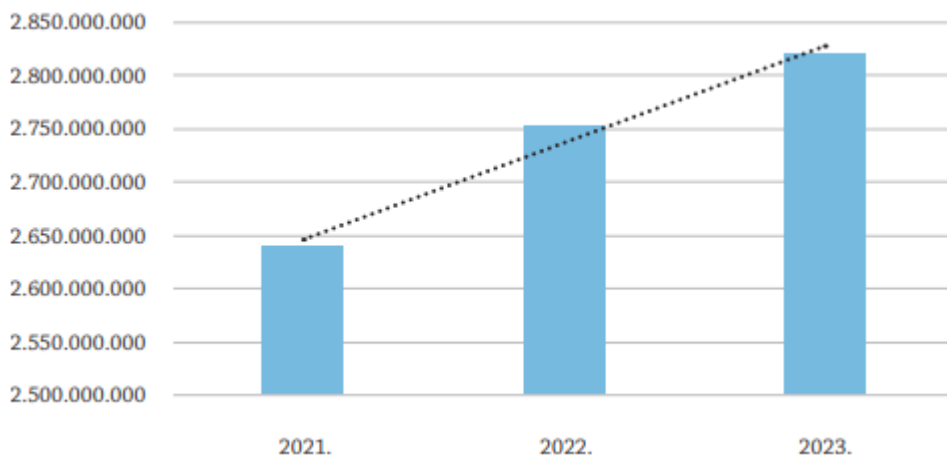
automobilske odgovornosti i kasko osiguranja vozila (Zakon o porezu na premije osiguranja od automobilske odgovornosti i premije kasko osiguranja cestovnih vozila, NN 150/02).

4. ZNAČAJ TROŠARINA I POSEBNIH POREZA U POREZONOM SUSTAVU REPUBLIKE HRVATSKE

Doprinos trošarina i posebnih poreza ima značajan udio u prihodima carine Republike Hrvatske. Trošarine su oblik poreza koji se primjenjuje na određene vrste roba i usluga, kao što su alkoholna pića, duhanski proizvodi, naftni derivati, luksuzni proizvodi i slično. Prihodi koji se ostvaruju kroz primjenu trošarina i posebnih poreza predstavljaju značajan izvor dohotka za proračun Republike Hrvatske koji se ostvaruju kroz carinsku službu. Ovi prihodi koriste se za financiranje različitih javnih potreba i projekata uključujući zdravstvo, obrazovanje, infrastrukturu, socijalnu skrb, sigurnost i druge javne usluge.

Jedno od najvažnijih svojstava trošarina je njihova visoka prihodovanost. Proizvodi koji su obuhvaćeni posebnim porezima na promet obično su oni koje koristi veliki broj potrošača i koji doprinose kvaliteti njihovog života. Najčešće se radi o proizvodima čija je potražnja relativno neelastična, poput alkohola, duhana ili benzina. Drugim riječima, uvođenje trošarina i povećanje njihove cijene neće u značajnijoj mjeri pridonijeti smanjenju količine njihove potrošnje. Stoga, trošarine predstavljaju značajan izvor prihoda za državu (Šimović & Šimović, 2006).

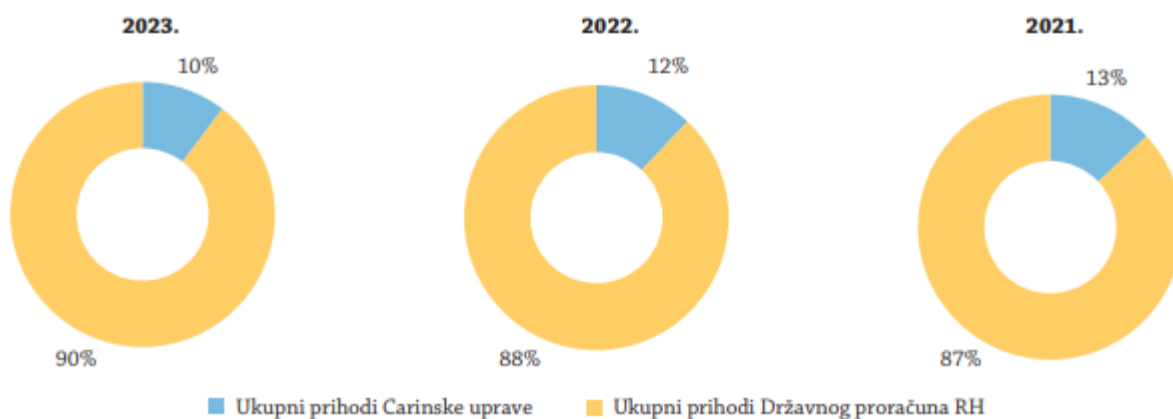
Ukupni iznos ostvarenih prihoda Carinske uprave u 2023. godini iznosili su 2.821.750.160 eura. Godinu dana ranije ostvareni su prihodi u iznosu od 2.752.189.632 eura. U odnosu na 2022. godinu ukupni prihodi povećani su za 2,53% (Carinska uprava, 2024). Navedeno prikazuje graf u nastavku (Graf 1).

Graf 1: Prihodi Carinske uprave, 2021.-2023. (u eurima)

Izvor: (Carina Republike Hrvatske, 2024)

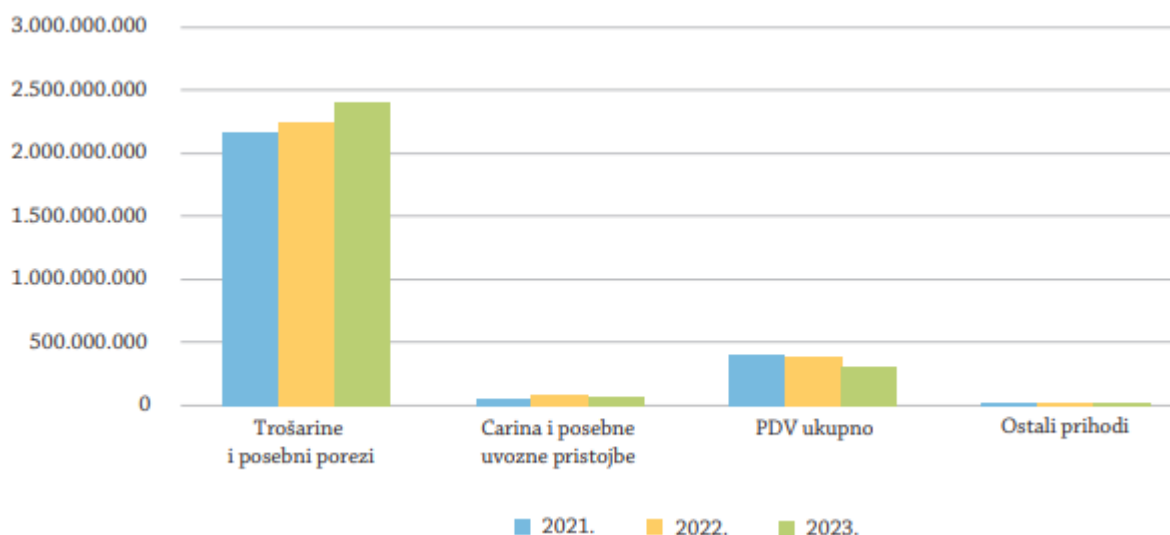
Carinska uprava je u 2023. godini ostvarila 2.821.750.160 eura prihoda (Carina Republike Hrvatske, 2024). Vidljiv je kontinuirani rast prihoda u promatranom razdoblju. Usporede li se prihodi koje carina ostvaruje kroz druga sredstva s prihodima od trošarina i posebnih poreza, jasno je kako riječ o glavnom alatu za ostvarivanje prihoda kroz carinski sustav u Republici Hrvatskoj, što jasno pokazuje i graf u nastavku (Graf 2).

Graf 2: Udio prihoda Carinske uprave u ukupnim prihodima Državnog proračuna RH, 2021.-2023. (u %)

Izvor: (Carina Republike Hrvatske, 2024)

U 2023. godini udio je iznosio 10,32% u ukupnim prihodima državnog proračuna, u 2022. iznosio je 12,18%, a u 2021. udio u ukupnim prihodima državnog proračuna bio je 12,97% (Carina Republike Hrvatske, 2024). Usporedni prikaz ostvarenih prihoda Carinske uprave u 2023., 2022. i 2021. godini dan je u nastavku (Graf 3).

Graf 3: Usporedni prikaz ostvarenih prihoda Carinske uprave, 2021.-2023. (u eurima)

Izvor: (Carina Republike Hrvatske, 2024)

Jedna od najznačajnijih karakteristika trošarina i posebnih poreza jest njihova "bezbolnost" za porezne obveznike. Drugim riječima, većina građana rijetko ili nikada ne razmišlja o visini ovih poreza kada kupuje određene proizvode poput cigareta, alkoholnih pića ili goriva za svoje automobile. Cijena tih proizvoda uključuje već unaprijed određeni iznos trošarina i posebnih poreza, što čini njihovo plaćanje manje vidljivim i manje percepcijski bolnim u usporedbi s drugim vrstama poreza.

No, važnost ovih poreza nije samo u njihovoj "bezbolnosti" za građane. Oni imaju značajnu ulogu u reguliranju potrošnje određenih proizvoda i usluga. Na primjer, povećanje trošarina na alkohol ili duhanske proizvode može smanjiti njihovu konzumaciju, što može imati pozitivne učinke na zdravlje građana i smanjenje troškova zdravstvene skrbi. Unatoč njihovoj važnosti, mnogi porezni obveznici često ne znaju koliko iznose trošarine i posebni porezi niti kako se mijenjaju. Često se odluke o povećanju ovih poreza donose u tišini, iako to može značajno utjecati na njihovu svakodnevnu potrošnju. Stoga je transparentnost i obrazovanje građana o visini i svrsi ovih poreza ključno kako bi se poboljšalo razumijevanje njihova

značaja i potaknula veća svijest o poreznim promjenama. Ipak najvažniju ulogu trošarine imaju za punjenje državnog proračuna.

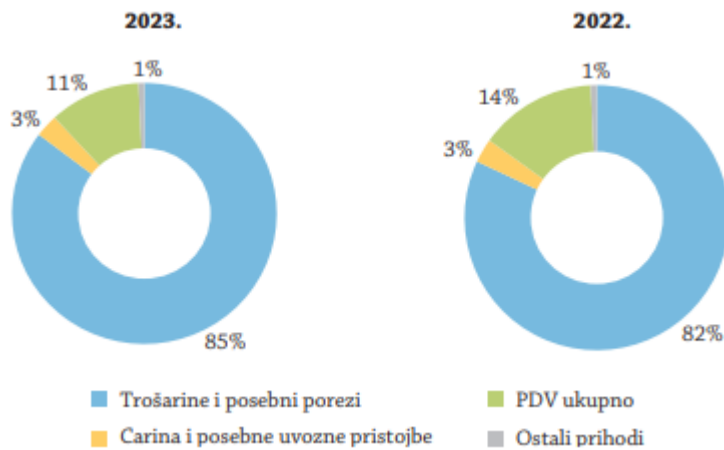
Tablica u nastavku prikazuje naplaćene prihode Carinske uprave u razdoblju od 2021. do 2023. godine (Tablica 1).

Tablica 1: Naplaćeni prihodi Carinske uprave, 2021.-2023. (u eurima)

	Ostvarenje			Razlika			
	I. – XII. 2023.	I. – XII. 2022.	I. – XII. 2021.	2023. – 2022.		2023. – 2021.	
				Postotak	U eurima	Postotak	U eurima
Prihodi poslovanja državnog proračuna	27.344.997.260	22.596.992.562	20.358.368.909	21,01	4.748.004.698	34,32	6.986.628.351
Ukupno trošarine i posebni porezi	2.407.884.409	2.256.111.686	2.169.194.839	6,73	151.772.723	11,00	238.689.570
Automobili i motorna vozila	156.302.972	116.190.545	103.472.902	34,52	40.112.427	51,06	52.830.070
Energenti	1.187.670.727	1.067.355.482	1.110.781.300	11,27	120.315.245	6,92	76.889.427
Alkohol	57.185.516	56.163.736	47.672.109	1,82	1.021.780	19,96	9.513.407
Pivo	86.163.368	89.540.376	83.539.633	-3,77	-3.377.008	3,14	2.623.735
Bezalkoholna pića	31.729.501	33.790.393	32.171.545	-6,10	-2.060.892	-1,37	-442.044
Duhanski proizvodi	864.046.947	868.895.516	765.191.035	-0,56	-4.848.569	12,92	98.855.912
Kava	16.226.717	16.034.212	16.828.681	1,20	192.505	-3,58	-601.964
Električna energija	4.770.892	4.848.134	4.871.655	-1,59	-77.242	-2,07	-100.763
Prirodni plin	3.726.338	3.204.553	4.592.819	16,28	521.785	-18,87	-866.481
Luksuzni proizvodi	-	1.693	-	-100,00	-1.693	-	-
Kruta goriva	61.431	87.046	73.160	-29,43	-25.615	-16,03	-11.729
Ukupno carina i posebne uvozne pristojbe	79.312.329	81.112.526	57.788.427	-2,22	-1.800.197	37,25	21.523.902
PDV pri uvozu i porez na promet	311.124.194	392.138.226	396.083.569	-20,66	-81.014.031	-21,45	-84.959.375
PDV na stjecanje novih prijevoznih sredstava	3.229.427	2.055.120	1.204.691	57,14	1.174.306	168,07	2.024.736
Ostali prihodi (prekršaji, kamate, kazne)	16.056.300	18.262.455	14.514.728	-12,08	-2.206.155	10,62	1.541.572
Prihodi od obveza utvrđenih u postupku nadzora bez ugovora o koncesiji	2.656.531	1.451.906	667.161	82,97	1.204.625	298,18	1.989.370
Naknada za obavljanje djelatnosti otpremničkog ureda na graničnom prijelazu	1.486.970	1.057.713	336.057	40,58	429.257	342,48	1.150.913
Ukupni prihodi Carinske uprave	2.821.750.160	2.752.189.632	2.639.789.472	2,53	69.560.528	6,89	181.960.688

Izvor: (Carina Republike Hrvatske, 2024)

Ukupni iznosi prihoda od carina i posebnih uvoznih pristojbi u 2023. u odnosu na 2022. smanjeni su za -2,22%. Prihodi prikupljeni po osnovi PDV-a pri uvozu i poreza na promet iznosili su 311.124.194 eura. U odnosu na 2022. godinu, smanjeni su za -0,66%. PDV na stjecanje novih prijevoznih sredstava iznosio je 3.229.427 eura i povećan je za +57,14%, u odnosu na 2022. Prihodi od trošarina i posebnih poreza u 2023. iznosili su 2.407.884.409 eura. Njihov udio je najveći i iznosi 85,33% (Carina Republike Hrvatske, 2024) što prikazuje graf u nastavku (Graf 4).

Graf 4: Udio prihoda u ukupnim prihodima Carinske uprave, 2022. i 2023. (u %)

Izvor: (Carina Republike Hrvatske, 2024)

Trošarine nisu samo izvor prihoda, već i sredstvo regulacije potrošnje određenih proizvoda. Promjene u trošarinama često su povezane s promjenama u potrošačkim navikama i društvenim ciljevima, kao što su promocija zdravlja i očuvanje okoliša. Njihova uloga nije samo financijska, već i regulatorna, a njihova dosljedna prisutnost svjedoči o njihovoj ključnoj ulozi u punjenju proračuna i oblikovanju društvenih politika.

5. ZAKLJUČAK

Trošarine i posebni porezi su oblik oporezivanja koji se primjenjuje na srodne proizvode, a njihovo uvođenje temelji se prvenstveno na fiskalnim argumentima zbog njihove visoke prihodovne sposobnosti za državni proračun. Trošarine i posebni porezi također sadrže i aspekt nefiskalnosti, s obzirom na činjenicu kako ih države uključuju u svoje porezne sustave s obzirom na socijalne, zdravstvene, ekološke i druge motive. Uglavnom se primjenjuju na proizvode čija konzumacija pruža potrošačima određenu dozu zadovoljstva, najčešće kratkog vijeka.

U poreznom sustavu Republike Hrvatske, uvođenje trošarina započelo je u razdoblju velike porezne reorganizacije s početka devedesetih godina dvadesetog stoljeća. Pri tome su najprije uvedene trošarine na kavu, a kasnije i na ostale proizvode. U današnje vrijeme trošarine i posebni porezi prilagođeni su direktivama Europske unije kako bi se olakšao protok robe i tereta na području Europske unije što također kao punopravnu članicu obvezuje i Republiku Hrvatsku.

Trošarinski sustav oporezivanja ima nekoliko pozitivnih aspekata u usporedbi s drugim oblicima poreza. Jedna od prednosti je jednostavnost i jeftinoća ubiranja poreza, što olakšava proces naplate i smanjuje administrativne troškove. Osim toga, trošarine imaju relativno mali broj poreznih obveznika u odnosu na opći porezni sustav, što olakšava praćenje i kontrolu naplate poreza. Također, trošarinski sustav može pružiti relativnu stabilnost prihoda jer potrošnja određenih proizvoda često ostaje konstantna unatoč ekonomskim fluktuacijama.

Obzirom se prihodi realizirani uporabom trošarina kao i posebnih poreza smatraju značajnim izvorom dohotka vezanim za proračun ostvarenih kroz carinsku službu.

Uspredbom ostvarenih prihoda Carinske uprave 2023. Godine, u odnosu na prethodnu 2022. Godinu ukupni prihodi su se povećali za 2,53%. Ovdje se radi o jednom od glavnih, ako ne i glavnom alatu za ostvarivanje prihoda ostvarenih kroz carinski sustav. Razlog tome je primjetan neprekidan rast prihoda kroz analizirano razdoblje. Komparacijom ostvarenih prihoda Carinske uprave vezanim za ukupne prihode Državnog proračuna promatranih posljednjih godina, dolazimo do zaključka kako se udio u 2023. Godini koji je iznosio 10,32% smanjio u odnosu na 2022. Godinu za 1,86%, dok je u promatranom razdoblju 2021. Godine samanjio za 2,65% te je u toj godini iznosio najviših 12,97%.

S obzirom da se radi o porezima koji su prividno bezbolni za građane, trošarine i posebni porezi predstavljaju relativno dobar mehanizam za punjenje državnog proračuna. Ipak posebni porezi i trošarine trebali bi biti usmjereni prvenstveno na dobra koja nisu neophodna u svakodnevnom životu, kao što je alkohol, duhanski proizvodi, luksuzni proizvodi itd., dok bi se trebalo ukinuti porezno opterećivanje primjerice na energente koji važni regulatori ostalih cijena i samim time poticaj inflacije i većeg opterećenja na budžet građana.

LITERATURA

1. Bakran, D. (2018). *Porezni vodič u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.
2. Bejaković, P. (2018). Razvoj trošarina u Hrvatskoj. *Političke analize : tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku*, 45-50.
3. Carina Republike Hrvatske. (2023). *Izješće o radu carinske službe za 2022. godinu*. Zagreb: Ministarstvo financija.
4. Carinska uprava ministarstva financija. (2023). *Sustav oporezivanja posebnim porezom*. Preuzeto 21. 06 2023 iz Ministarstvo financija: <https://carina.gov.hr/pristup-informacijama/propisi-i-sporazumi/trosarinsko-postupanje/trosarinsko-oporezivanje-opce-informacije/posebni-porez-na-motorna-vozila-3714/3714>
5. Chaloupka, F. J., Powell, L. M., & Warner, K. E. (2019). The use of excise taxes to reduce tobacco, alcohol, and sugary beverage consumption. *Annual review of public health*, 187-201.
6. DeCicca, P., Kenkel, D., & Liu, F. (2013). Excise tax avoidance: the case of state cigarette taxes. *Journal of health economics*, 1130-1141.
7. Feldstein, M. S. (1972). Distributional equity and the optimal structure of public prices. *The American Economic Review*, 32-36.
8. Frey, B. S. (2005). Excise taxes: Economics, politics, and psychology. Theory and practice of excise taxation: Smoking, drinking, gambling, polluting, and driving.
9. Han, Y. J., Nunes, J. C., & Drèze, X. (2010). Signaling Status with Luxury Goods: The Role of Brand Prominence. *Journal of Marketing*, 15-30.
10. Hines Jr, J. R. (2017). Excise taxes. University of Michigan and National Bureau of Economic Research.
11. Holcombe, R. G. (2002). The Ramsey rule reconsidered. *Public Finance Review*, 562-578.
12. Jelčić, B., & Jelčić, B. (1998). *Porezni sustav i porezna politika*. Zagreb: Informator .
13. Kesner-Škreb, M. (1999). Trošarine. *Financijska praksa*, 765-767.
14. Kuliš, D. (2018). *Plaćamo li europske trošarine?* Zagreb: Institut za javne financije.
15. Marinović, Ž. (2002). Poseban porez na kavu. *Pravo i porezi*.
16. Roper, S., Caruana, R., Medway, D., & Muprhy, P. (2013). Constructing luxury brands: Exploring the role of consumer discourse. *European Journal of Marketing*, 375-390.

17. Silverstein, M. J., & Fiske, N. (2008). *Trading Up: Why Consumers Want New Luxury Goods and How Companies Create Them*. London: Penguin Books.
18. Šimović, J., & Šimović, H. (2006). *Fiskalni sustav i fiskalna politika Europske unije*. Zagreb: Pravni fakultet.
19. Šimurina, N., Lutilsky, I. D., Barbić, D., & Kostić, M. D. (2018). *Osnove porezne pismenosti*. Zagreb: Narodne novine.
20. Zakon o porezu na premije osiguranja od automobilske odgovornosti i premije kasko osiguranja cestovnih vozila. (NN 150/02).
21. Zakon o posebnom porezu na kavu i bezalkoholna pića . (NN 72/13, 121/19, 22/20).
22. Zakon o posebnom porezu na luksuzne proizvode. (NN 136/2002).
23. Zakon o posebnom porezu na motorna vozila. (NN 15/13, 108/13, 115/16, 127/17, 121/19).
24. Zakon o trošarinama. (NN 106/18, 121/19 i 144/21).

POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika

Slika 1: Podjela trošarina i posebnih poreza u poreznom sustavu RH.....20

Popis grafova

Graf 1: Prihodi Carinske uprave, 2021.-2023. (u eurima).....38

Graf 2: Udio prihoda Carinske uprave u ukupnim приходima Državnog proračuna RH, 2021.-2023. (u %)......38

Graf 3: Usporedni prikaz ostvarenih prihoda Carinske uprave, 2021.-2023. (u eurima).....39

Graf 4: Udio prihoda u ukupnim приходima Carinske uprave, 2022. i 2023. (u %)41

Popis tablica

Tablica 1: Naplaćeni prihodi Carinske uprave, 2021.-2023. (u eurima)40

SAŽETAK

Trošarine i posebni porezi važan su segment u poreznom sustavu Republike Hrvatske. U ovom radu se prati povijest i razvoj trošarina kao posebnog poreza na promet te analiziraju njihovu ulogu u suvremenim poreznim sustavima. Također, istražuju funkcije i ciljeve trošarina te pravni ustroj ovih poreza u hrvatskom poreznom sustavu. Posebna pozornost posvećena je analizi uloge trošarina u poreznom sustavu RH. Trošarine su prividno bezbolan način oporezivanja građana, jer se uglavnom primjenjuju na proizvode koji nisu nužni za svakodnevni život, kao što su alkohol, duhan, luksuzni proizvodi itd. Trošarinski sustav oporezivanja ima svoje prednosti, uključujući jednostavnost i jeftinost ubiranja poreza te relativnu stabilnost prihoda unatoč ekonomskim fluktuacijama. Rad također pokazuje kako su trošarine i posebni porezi postali nezaobilazna komponenta proračuna Republike Hrvatske, čineći značajan udio u proračunskim prihodima. U 2022. godini, udio trošarina u proračunskim prihodima iznosio je 17%, što ukazuje na važnost ovih poreza za financiranje državnih aktivnosti i projekata. Pri tome se u radu naglašava kako smanjenje prihoda od trošarina u toj godini proizlazi iz očekivanog smanjenja potrošnje proizvoda podložnih trošarinama te iz promjena u zakonodavstvu vezanim za trošarine i oporezivanje energenata. Ovaj rad pruža dublje razumijevanje uloge trošarina u poreznom sustavu RH i njihovog doprinosa proračunskim prihodima, istražujući kako se trošarine prilagođavaju europskim standardima te kako utječu na ekonomsku stabilnost i potrošnju građana.

Ključne riječi: *trošarine, porezni sustav RH, porez na dodanu vrijednost, posebni porezi*

SUMMARY

Excise duties and special taxes are an essential component of the tax system in the Republic of Croatia. This paper traces the history and development of excise duties as a special tax on consumption and analyzes their role in modern tax systems. Additionally, it explores the functions and objectives of excise duties and the legal framework governing these taxes in the Croatian tax system. Special attention is given to analyzing the role of excise duties within the Croatian tax system. Excise duties are seemingly a painless method of taxing citizens since they are primarily applied to non-essential products such as alcohol, tobacco, luxury goods, and more. The system of excise taxation offers advantages, including simplicity and cost-effectiveness in tax collection and relative revenue stability even amidst economic fluctuations. The paper also underscores how excise duties and special taxes have become an indispensable component of the Republic of Croatia's budget, constituting a significant portion of budgetary revenues. In 2022, excise duties accounted for 17% of budgetary revenues, highlighting their importance in financing government activities and projects. The paper emphasizes that the reduction in excise duty revenues in that year resulted from an expected decrease in the consumption of excise-taxable products and legislative changes related to excise duties and the taxation of energy resources. This paper provides a deeper understanding of the role of excise duties in the Croatian tax system and their contribution to budgetary revenues. It explores how excise duties align with European standards and their impact on economic stability and consumer spending.

Keywords: *excise duties, Croatian tax system, Value added tax, special taxes*